

KONSTRUOIDUN TOIMINNAN FUNKTIOT

Milla Pitkänen
Maisterintutkielma
Suomalainen viittomakieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Milla Pitkänen	
Työn nimi Konstruoidun toiminnan funktiot	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 45
Tiivistelmä <p>Tutkielman tavoitteena on selvittää, millainen merkitys konstruoidulla toiminnalla on keskustelu- ja tarinakonteksteissa. Konstruointia on kuvattu esittäväksi kielenkäyttöstrategiaksi, jolla viittoja esittää hahmon toimintaa. Tähän mennessä ei ole tehty tarkempaa tutkimusta konstruoidun toiminnan funktioista tai sen käytöstä eri tekstilajeissa.</p> <p>Tutkimus sisältää seuraavat tutkimuskysymykset: 1. Mikä on konstruoidun toiminnan tyypillisin käyttötarkoitus eli funktio keskustelu- ja tarinakontekstissa? 2. Miten muut konstruoidun toiminnan funktiot järjestyvät yleisyyden perusteella näissä konteksteissa? 3. Onko konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden välillä yhteyttä?</p> <p>Tutkimus on toteutettu valmiin korpusaineiston havainnoinnilla ja frekvensseihin perustuvalla luokittelumenetelmällä. Konstruoidun toiminnan tyyppit oli määritelty jatkumoluonteisesti vahvan, osittaisen ja heikon toiminnan mukaan. Konstruoidun toiminnan funktiot puolestaan koostuivat toiminnallisesta, kognitiivisesta ja referoivasta funktiosta. Tutkimuksessa käytetty suomalaisen viittomakielen korpusaineisto sisältää 10 viittojalta elisitoitua narratiivista kerrontaa ja vapaata keskustelua.</p> <p>Tulokset osoittavat, että konstruoidun toiminnan funktiot ovat erilaiset keskustelu- ja tarinakonteksteissa sekä konstruoidun toiminnan käytössä on variaatiota viittojen välillä. Kognitiivinen funktio esiintyy tyypillisimmin keskustelukontekstissa ja toiminnallinen funktio puolestaan tarinakontekstissa. Molemmissa konteksteissa referoivaa funktiota on käytetty vähiten. Eniten funktioita esiintyy vahvan konstruoidun toiminnan aikana. Tulokset viittaavat siihen, että diskurssikontekstilla ja diskurssiteemalla on vaikutusta konstruoidun toiminnan käyttöön.</p>	
Asiasanat viittomakieli, konstruoitu toiminta, funktio, tyyppi, frekvenssi, variaatio, diskurssi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja Tiivistelmä suomalaisella viittomakielellä: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viittomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-k-r/pitkanen-milla	

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Faculty Faculty of Humanities and Social Sciences	Department The Department of Language and Communication Studies
Author Milla Pitkänen	
Title Functions of constructed action	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's Thesis
Month and year Fall 2021	Number of pages 45
Abstract <p>This Master's thesis examines the functions of constructed action in discussion and narration contexts. Constructed action has been described as a gestural language use strategy where signer demonstrates character's action. There is a lack of close, comparative research on the types of functions constructed action has and how it is used in different discourse types.</p> <p>This research focuses on the following research questions: 1. What are the most typical functions that constructed action has in discussion and narration contexts? 2. How the other functions of constructed action are arranged on the grounds of frequency in these contexts? 3. Is there a connection between the types of constructed action and the functions they have?</p> <p>The data of this study consist of elicited narrative and free discussion by ten Finnish Sign Language users. The readily annotated corpus material was observed and classified based on their frequency. The types of constructed action were classified on a continuum of overt, reduced and subtle constructed action. The categorization of functions included three functions: action, cognitive and reference.</p> <p>The results show that the functions of constructed action are different in discussion and narration contexts as well as that there is variation in the use of constructed action between signers. Cognitive function is the most typical function in the discussion context and action function is the most typical function in the narration context. Reference function is the least used function in both contexts. The most occurrences of functions took place during the overt constructed action. Based on the results the discourse context and discourse theme affect the use of constructed action.</p>	
Keywords sign language, constructed action, function, type, frequency, variation, discourse	
Depository University of Jyväskylä / JYX – Digital Archive	
Additional information Abstract in Finnish Sign Language: https://m3.jyu.fi/jyumv/ohjelmat/hum/kivi/suomalainen-viit-tomakieli/pro-gradu-tutkielmien-tiivistelmat/pro-gradu-tutkielmat-k-r/pitkanen-milla	

KUVIOT

KUVIO 1	Jantusen (2018) esimerkki konstruoidun toiminnan tyypeistä Cormierin ym. (2015: 189) mukaan.	6
KUVIO 2	Konstruoidun toiminnan funktioluokitus (Viittomakielenkeskus 2020).	9
KUVIO 3	Yleisnäkymä Elanista.	15
KUVIO 4	Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden merkinnät ELANissa. Punaisella ympyröidyt annotaatiot esittävät konstruoidun toiminnan astetyyppejä ja sinisellä on ympyröity konstruoidun toiminnan funktioiden luokittelut.	16
KUVIO 5	Konstruoidun toiminnan valmiit annotaatorivit sovellettuna ELAN -ohjelmassa (ks. Cormier ym. 2015).	17
KUVIO 6	Konstruoidun toiminnan tyyppien viittojakohtainen variaatio keskustelu- ja tarinakontekstissa.	21
KUVIO 7	Konstruoidun toiminnan funktioiden viittojakohtainen variaatio keskustelukontekstissa.	23
KUVIO 8	Konstruoidun toiminnan tyyppien yleisyys keskustelu- ja tarinakontekstissa.	25
KUVIO 9	Konstruoidun toiminnan funktioiden yleisyys keskustelu- ja tarinakontekstissa.	26
KUVIO 10	Konstruoidun toiminnan funktioiden yhteisesiintyminen keskustelu- ja tarinakontekstissa.	27
KUVIO 11	Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden yhteisesiintyminen keskustelu- ja tarinakontekstissa.	28

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Hoffrénin (2019) soveltamana kerronnan roolit konstruoidun toiminnan aikana Cormierin ym. (2015: 189) mukaan.	7
------------	--	---

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KONSTRUOITU TOIMINTA	3
2.1	Konstruoidun toiminnan tyypit.....	6
2.2	Konstruoidun toiminnan funktiot.....	9
3	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT.....	14
3.1	Aineisto.....	14
3.2	Aineiston käsittely ja analyysi.....	16
4	TULOKSET	20
4.1	Konstruoidun toiminnan funktiot keskustelu- ja tarinakontekstissa.....	20
4.1.1	Viittojakohtainen variaatio.....	20
4.1.2	Tyyppien ja funktioiden yleisyys.....	25
4.2	Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden välinen yhteys.....	27
5	POHDINTA.....	30
5.1	Diskurssikontekstin ja diskurssiteeman vaikutus konstruoituun toimintaan	30
5.2	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti	36
6	LOPUKSI.....	39
	LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Viittomakielen tutkimuksen alkuvaiheessa oli suuri tarve osoittaa viittomakielen rakennesysteemin olevan normitettu vastaavalla tavalla kuin puhutuissa kielissä. Tämä johti siihen, että kehon osien ei-manuaalisten toimintojen kuten vartalon, pään ja kasvojen liikkeiden, katsottiin olevan elemäistä viestintää ja ne rajattiin siksi usein tutkimuksen ulkopuolelle (esim. Liddell 2003). Tähän on liittynyt vahvasti kielitieteilijöiden käsitys kielen ja eleen keskinäisestä jaosta kielelliseen ja ei-kielelliseen toimintaan (Hodge & Cormier 2019). Monet tutkijat ovat sittemmin kyseenalaistaneet tämän näkemyksen ja osoittaneet, kuinka multimodaalinen lähestymistapa on välttämätön viestinnän kokonaisvaltaiselle ymmärtämiselle. Viimeaikaisessa tutkimuksessa on havaittu ei-manuaalisuudella olevan keskeinen rooli viittomakielten artikuloinnissa (esim. Puupponen 2019) ja kieleen kuuluvan myös hämäräraja- ja epäkonventionaalisia aineksia (Jantunen 2018). Viittomakielisessä kerronnassa on tyypillistä käyttää elemäisiä piirteitä, joita viittojat tuottavat eri artikulaattoreilla, kuten päällä, kasvoilla, käsillä ja keholla. Näiden avulla he esittävät yhden tai useamman hahmon ilmaisua, ajatuksia, tunteita ja toimintaa (Cormier, Smith & Sevcikova 2015; Jantunen 2018). Tätä esittävää ilmaisua kutsutaan konstruoiduksi toiminnaksi. Siinä viittoja käyttäviä eriasteista esittämistä kuvaillessaan entiteetin toimintaa monikanavaisesti kerronnan aikana.

Viittomakielten rakenteeseen liittyvää frekvenssitutkimusta on tehty vähän, ja tämä on paikoin hidastanut viittomakielten ilmiöiden tutkimusta. Frekvenssitutkimuksista saaduilla tuloksilla on laajat vaikutukset kielioppiin tai kielen omaksumiseen, jolloin tutkimuksessa kiinnitetään enemmän huomiota myös eri prosodisiin piirteisiin ja niiden vaikutuksiin kielenkäyttöön (esim. ei-manuaaliset liikkeet, Puupponen 2019; kinemaattiset eleet, Jantunen, De Weerd, Burger & Puupponen 2020). Tähän mennessä konstruoidun toiminnan tyypeistä on toteutettu joitain frekvenssitutkimuksia narratiiviaineiston (Johnston 2012; Cormier ym. 2015; Jantunen 2018) ja keskustelukontekstista kerätyn aineiston pohjalta (Johnston 2012; Fenlon, Scembri, Rentelis, Vinson & Cormier 2014). Tällainen tutkimus tarjoaa puuttuvaa tietoa siitä, miten

konstruoidun toiminnan tyyppejä yhdistetään funktioihin ja kuinka diskurssikontekstit vaikuttavat konstruoidun toiminnan käyttöön. Tässä tutkielmassa esitelty frekvenssitutkimus on ensimmäinen vertaileva tutkimus konstruoidusta toiminnasta ja sen funktioista kahden eri tekstilajin välillä. Tutkielman tavoitteena on selvittää, kuinka konstruointia toimintaa ja sen eri tyyppejä (*vahva, osittainen, heikko*) sekä funktioita (*toiminnallinen, kognitiivinen, referoiva*) käytetään tarinakontekstissa ja keskustelukontekstissa suomalaisessa viittomakielessä. Tutkimus sisältää tarkastelun konstruoidun toiminnan tyypeistä ja funktioiden määrittelyä sekä niiden mahdollisia yhteyksiä toisiinsa. Näiden perusteella keskeiset tutkimuskysymykset ovat rakentuneet seuraavasti:

1. Mikä on konstruoidun toiminnan tyypillisin käyttötarkoitus eli funktio keskustelu- ja tarinakontekstissa?
2. Miten muut konstruoidun toiminnan funktiot järjestyvät yleisyyden perusteella näissä konteksteissa?
3. Onko konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden välillä yhteyttä?

Kirjallisuuden perusteella on oletettavaa, että konstruointia toimintaa käytetään eri tehtävissä tarina- ja keskustelukonteksteissa. Aiempien korpuspohjaisten tutkimusten perusteella konstruointia toimintaa käytetään erityisesti narratiiveissa, ja viittojien välillä esiintyy suurta toiminnan vaihtelua (Jantunen 2017). Lisäksi konstruoidun toiminnan esiintymät saattavat muuttua diskurssikontekstien välillä, jolloin diskurssin muutoksesta narratiivisesta keskusteluun voi seurata konstruoidun toiminnan käytön vähenemistä (Jantunen 2018). Brittiläisen viittomakielen vapaasta keskusteluaineistosta toteutetun frekvenssitutkimuksen mukaan leksikaalisten viittomien jälkeen eleet olivat toiseksi yleisin käytetty ilmaisumuoto, ja että konstruointia toimintaa esiintyy myös keskustelukontekstissa (Fenlon ym. 2014: 198). Tämä osoittaa, että eleitä ja konstruointia toimintaa käytetään myös vapaassa keskustelussa toisin kuin aiemmin on ehkä ajateltu.

Aiemmissä tutkimuksissa on viitattu konstruoidun toiminnan funktioihin, mutta niiden esiintymisestä ei ole tehty vielä tarkempaa tutkimusta. Tästä syystä tutkimuksessa ennako-oletuksena on, että funktioita käytetään eri tehtävissä kummasakin kontekstissa. Näistä oletuksista rakentuu mielenkiintoinen teoreettinen näkökulma konstruointuun toimintaan, minkä pohjalta toteutetaan vertaileva frekvenssitutkimus keskustelu- ja tarinakontekstista. Tutkielman aihe syventää entisestään ymmärrystä suomalaisen viittomakielen rakenteesta ja samalla saadaan laaja kuvaus konstruoidun toiminnan käytöstä kahdessa diskurssikontekstissa.

2 KONSTRUOITU TOIMINTA

Konstruoidulla toiminnalla (engl. *constructed action*) tarkoitetaan ilmiötä, jossa kertomisen sijaan viittoja näyttää käsien, kasvojen ja kehon avulla puheenaiheena olevan hahmon toimintaa, ajatuksia, tunteita ja sanomisia (Metzger 1995; Cormier ym. 2015; Ferrara & Halvorsen, 2017; Jantunen 2018; Hodge & Cormier 2019; Jantunen ym. 2020). Konstruoitua toimintaa on luonnehdittu muun muassa elemäiseksi esittämiseksi (engl. *gestural enactment*) ja vaihtoehtoiseksi diskurssistrategiaksi, jonka pohjalta viittoja käyttää erilaisia esittämistekniikoita – joko viittojaa itseään tai viittomatilaa viittojan ympärillä – elävöittämään kerronnan sisältöä, tapahtumia tai hahmon toimintaa (Metzger 1995; Ferrara & Johnston 2014; Cormier ym. 2015; Jantunen 2018; Ferrara & Hodge 2018). Konstruoitu toiminta on yhä enenevässä määrin tunnettu ilmiö niin viittomakielten rakenteen tutkimuksessa kuin myös eletutkimuksessa. Konstruoidun toiminnan käytön on tutkitusti osoitettu olevan varsin merkittävä osa viittomakielen käyttöä ja sen rakennetta. Konstruoitua toimintaa käytetään erityisesti narratiivisessa kontekstissa (Jantunen 2017: 74; Ferrara & Halvorsen 2017), mutta myös keskustelukontekstissa (Fenlon ym. 2014; Puupponen, Kanto, Wainio & Jantunen ym. 2021).

Konstruoidun toiminnan käytössä tiedetään olevan paljon yksilöllistä vaihtelua viittojen välillä (Ferrara & Johnston 2014; Jantunen 2017). Uusimman variaatiotutkimuksen mukaan konstruoitua toimintaa käytettiin enemmän tarinassa kuin keskustelussa. Keskustelukontekstissa konstruoitu toiminta oli osittaista tai heikkoa, kun taas narratiivissa vahvaa. Lisäksi variaatiota esiintyi eri ikäpolvien välillä: vanhemman sukupolven viittojat (50-79 vuotiaat) käyttivät konstruoitua toimintaa tarinoissa enemmän verrattuna nuorempaan sukupolveen (18-39 vuotiaat). (Puupponen ym. 2021.) Lasten konstruoidun toiminnan käytöstä ei ole vielä paljon tutkimustietoa, mutta tutkiessaan lasten suomalaisen viittomakielen kerrontataitoja Pietarinen (2021) havaitsi lasten käyttävän vain vähän konstruoitua toimintaa ja kerrontataitojen pistemenetelmän mukaan ainoastaan yksi lapsi sai konstruoidusta toiminnasta pisteitä. Yksilöllisen vaihtelun lisäksi konstruoidun toiminnan käyttö vaihtelee diskurssikontekstin

mukaan. Tyypillisesti konstruoitua toimintaa esiintyy myöhemmässä vaiheessa kerontaa, kun esittävät hahmot sekä niiden viittaussuhteet ovat tulleet tutuiksi (Jantunen 2018: 118-119).

Konstruoidun toiminnan lisäksi tätä esittävää ilmiötä on tarkasteltu kirjallisuudessa myös roolinvaihto-käsitteen kautta (engl. *role shift*), jossa näytettyä toimintaa pidetään suorana kopiona hahmon toiminnasta (esim. Lillo-Martin 2012; Quer 2018; Fenlon, Schembri & Cormier 2018). Nämä käsitteet kuitenkin poikkeavat toisistaan siten, että konstruoitua toimintaa on luonnehdittu kontekstin ajatusrakennelmaksi, jossa mielikuvan avulla viittoja esittää toimintaa. Roolinvaihdossa puolestaan viittoja ottaa jonkin roolin esittämistarkoituksessa (Lillo-Martin 2012; Jantunen 2018: 116). Perinteisesti roolinvaihto käsitteenä on jättänyt huomiotta viittojan omassa päässä tapahtuvat asiat eli niin sanotun mielikuvan muodostumisen sekä sen yhteyden lopulliseen esittämiseen. Viittoja ikään kuin vain siirtyy suoraan toiseen rooliin ilman, että hän aktiivisesti tekee kognitiivista työtä näiden välissä. Käsite konstruoitu toiminta tuo näkyväksi juuri tämän kognitiivisen työn: nähtyään teon viittoja muodostaa omassa päässään – ei välttämättä tietoisesti – mielikuvan kyseisestä teosta ja lopulta toteuttaa kehollisen kuvauksen tämän mielikuvan avulla. Näiden lisäksi tämä esittävä ilmiö on tunnettu myös muilla termeillä, kuten kehon klassifikaattorit, konstruoitu dialogi ja raportoitu toiminta (ks. Hodge & Ferrara 2014; Cormier ym. 2015; Jantunen 2017). Kirjallisuudessa käytetyt termit ovat vaihdelleet riippuen tutkimuksen viitekehystä sekä siitä, kuinka ilmiö on määritelty. Tässä tutkielmassa käytetään Cormierin ym. (2015) konstruoidun toiminnan näkemystä.

Metzgerin (1995) tutkimusta konstruoidun dialogin ja konstruoidun toiminnan esiintymistä amerikkalaisen viittomakielen (ASL) narratiivissa voidaan pitää merkittävänä sysäyksenä ilmiön laajemmalle tutkimukselle ja määrittelylle. Kyseinen tutkimus pohjautuu alkujaan Tannenin (1989) puhuttujen kielten konstruoidun dialogin eli sanomisen näyttämisen tyypittelyyn, jossa toimintaa kuvattiin puhetoiminnan toistokuvauksena fyysisistä ja mentaalisista tapahtumista. Metzgerin (1995) näkemyksen mukaan puheen ja toiminnan konstruoimista voi soveltaa myös viitottuihin kieliin, jolloin siihen sisällytetään myös muu kuin manuaalinen toiminta, eli hahmon tunteiden, ajatusten ja asenteiden esittäminen ei-manuaalisesti (Cormier ym. 2015; Hoffrén 2019: 14). Tuoreimmassa tutkimuksessa konstruoitua toimintaa on tarkasteltu kinemaattisesta näkökulmasta, jossa konstruoidun toiminnan luokitus nähdään typologisesti hankalana (Jantunen ym. 2020). Semioottiseen näkökulmaan kytkeytyy myös konstruoidun toiminnan rakenteen kompleksisuus: manuaalinen toiminta on useimmiten kontekstista riippumatonta eli vuorovaikutuksen aikana käsillä tuotettu muoto yhdistetään merkitykseen, kun taas ei-manuaalisuuden myötä kuvaukset muuttuvat arbitraarisiksi vailla kielelle ominaista merkityssuhdetta (esim. Jantunen 2003; Perniss, Thompson & Vigliocco 2010; Ferrara & Halvorsen 2017). Manuaalinen toiminta tuo esiin käsillä tuotettujen muotojen ja merkitysten suhteen konventionaalisen puolen. Siksi ei-manuaalinen toiminta on usein kontekstista riippuvainen.

Konstruoitu toiminta on kompleksista, koska kuvailevat ilmaukset ovat hämärärajaisia ja epäkonventionaalisia. Kuvailevilla ilmauksilla esitetään tyypillisesti kahdenlaista funktiota: merkityksen osoittamista ja sen näyttämistä (Ferrara 2012: 55-58). Konstruoidun toiminnan tapaan myös kuvailevat viittomat pitävät sisällään elemäisiä kuvauksia kohteesta, toiminnasta, tilanteesta ja tapahtumasta (Liddell 2003; Ferrara 2012: 29; Hoffrén 2019: 5-13). Kuvailevat viittomat eroavat konstruoidusta toiminnasta siten, että konstruoidussa toiminnassa käytetään mielikuvaa ympäröivästä tilasta, ja viittoja on itse osa kuvattavaa tilaa (Liddell 2003). Sekä konstruoidun toiminnan että kuvailevien viittomien avulla näytetään jotain pelkän kertomisen sijaan, joten siksi ne voivat esiintyä yhtä aikaa tai jopa samana ilmiönä (Hoffrén 2019; Cormier ym. 2015: 184-185; Ferrara 2012: 277-280). Kuvailevien viittomien yhteys konstruoituun toimintaan näyttäytyy viittomisessa siten, että konstruoitua toimintaa edeltää usein myös merkitysten ilmaisemista kuvailevilla viittomilla ilman hahmon näkökulmaa tai kuvaileva viittoma itsessään sisältää kumpaaakin ainesta. Kuvailevien viittomien ja konstruoidun toiminnan yhteyttä on havainnollistettu Hoffrénin (2019: 42) tutkimuksessa, jonka mukaan konstruoidun toiminnan aikana kokonaista kohdetta kuvailevista viittomista puolet esiintyi jonkin konstruoidun toiminnan astetyypin kanssa samanaikaisesti. Esimerkiksi vahvan konstruoidun toiminnan aikana viittojan kuvaillessa linnun siipien räpyttelyä, kuvaileva viittoma sisältää myös hahmon toiminnan esittämisen. Tällöin kuvaileva ilmaisu sisältää aineksia sekä kuvailevasta viittomasta että konstruoidusta toiminnasta, mistä seuraa hämärärajaisuutta näiden luokittelussa. Schembrin (2003) mukaan klassifikaattorirakenteessa eli tutummin kuvailevassa verbissä käsimuodot voivat toimia eräänlaisena referentin korvikkeena, jolloin käsimuodon liikkeen avulla saadaan tarvittava tieto ilman erillistä predikoivaa ilmaisua (Liddell 2003; Ferrara 2012: 55-58)

Käytännössä käsimuoto ja sen tuottama liike voivat olla referentiaalisia, vaikka viittoman predikoiva merkitys ei käy suoraan ilmi viittomisen aikana. Samankaltaista ilmiötä esiintyy myös konstruoidussa toiminnassa, jossa manuaalisen toiminnan sijasta ei-manuaaliset eleet edustavat referenttiä. Konstruoitu toiminta voi siis olla myös verbaalisesti ainoa vaihtoehto kuvailevalle ilmaisulle tai sen tulkinnalle, sillä konstruoitu toiminta ei aina vaadi leksikaalista ilmaisua (Cormier ym. 2015; Jantunen 2017). Ei-manuaalisten eleiden liikkeet ovat useimmiten hienovaraisesti tuotettuja, minkä vuoksi viittaukset referenttiin voivat helposti jäädä huomaamatta. Etenkin narratiivisessa kontekstissa konstruoitua toimintaa voi esiintyä samanaikaisesti viitotuissa lauseissa tai peräkkäin lauseiden kanssa (Jantunen 2017). Tällöin laajemmassa syntaktisessa merkityksessä konstruoitu toiminta on monimutkainen narratiivipainotteinen väline, joka ohjaa konstruoidun toiminnan käyttöä kontekstien mukaan (Cormier ym. 2015; Puupponen ym. 2021). Tähän konstruoidun toiminnan monimutkaiseen ja hämärärajaiseen rakenteeseen paneudutaan seuraavissa alaluvuissa konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden parissa.

2.1 Konstruoidun toiminnan tyypit

Viittomakielen rakennetta voidaan tarkastella niin leksikon kuin syntaksin kautta, joissa muodon ja merkityksen välinen yhteys on paikoin dynaaminen (Jantunen 2018). Vaikka viittomakielissä artikulaattorien toiminta voi olla kieliopillisesti kategorista ja konventionaalista, se sisältää myös hämärärajaista ja epäkonventionaalista ominaisuuksia (Hoffrén 2019; Jantunen 2018). Konstruoidun toiminnan aikana artikulaattorien käytössä voi esiintyä kompleksisuutta, jossa hahmon tai tilanteen kuvauksella viitataan useampaan eri asiaan ja tästä syystä konstruoitu toiminta on useimmiten kontekstisidonnainen (Ferrara & Hodge 2018). Kuten muissa viittomakielen rakenteissa, myös konstruoidussa toiminnassa on varioiva kielellisen ilmaisun jatkumo vaikiintuneen konvention ja hämärärajaisten toiminnan välillä. Cormier ym. (2015: 189) esittivät konstruoidun toiminnan tyypit jatkumona vahvasta osittaiseen ja edelleen heikkoon asteeseen (kuvio 1).

KUVIO 1 Jantunen (2018) esimerkki konstruoidun toiminnan tyypeistä Cormierin ym. (2015: 189) mukaan.

Vahva konstruoitu toiminta viittaa merkityksensä mukaisesti useampien artikulaattorien käyttöön ilman leksikaalista ainesta, jolloin viittoja esittää täysin hahmoa. Artikulaattorien käyttö lisääntyy jonkin verran osittaisessa konstruoidussa toiminnassa, jossa käytetään samanaikaisesti leksikaalisia ja kuvailevia ilmauksia. Heikossa konstruoidussa toiminnassa artikulaattorien käyttö on vähäistä, ilmauksessa voi olla mukana leksikaalista ainesta ja siksi viittoja esittää hahmon toimintaa vähäisessä määrin. Jantunen (2018) on tutkinut konstruoidun toiminnan esiintymistä suomalaisessa viittomakielessä ja määritellyt konstruoidun toiminnan jatkumon asteet, jotka on havainnollistettu kuviossa 1. Kyseisen tutkimuksen mukaan eniten vahvaa konstruoitua

toimintaa esiintyy narratiiveissa, joissa viittoja eläytyy kehollaan täysin hahmon rooliin. Esimerkiksi yllä olevassa tilannekuvauksessa ”lumiukko peräännyty” viittoja käyttää useita artikulaattoreita, kuten taaksepäin kallistuvaa kehoa kuvaamaan peräännyntä, kasvoja kuvaamaan hahmon reaktiota ja käsiä osoittamaan hahmon toimintaa kyseisessä tilanteessa. Osittaisessa asteessa viittoja tuottaa käsillä leksikaalisen viittoman ”KATSOA” ja eteenpäin työntyvän pään liikkeen avulla näyttää osittaisesti hahmon toimintaa. Heikossa asteessa viittoja tuottaa leksikaalisen viittoman ”HERÄTÄ” ja mahdollisesti esittää myös hahmoa ainoastaan silmien liikkeellä.

Konstruoidun toiminnan käyttö vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon leksikaalista ainesta on mukana toiminnassa ja kuinka voimakkaasti esitetään hahmon näkökulmaa sekä käytetään kehoa siihen tarkoitukseen (Ferrara & Halvorsen 2017). Tämnäkaltaisen astevaihtelu on seurausta viittojan omasta roolista kerronnan aikana. Cormier ym. (2015) kuvasivat kerronnan roolit ensisijaiseen ja toissijaiseen rooliin, jotka perustuvat viittojan esittämään näkökulmaan konstruoidun toiminnan aikana (Taulukko 1). Toiminnassa käytettävien tyyppien konventionaalisuusaste antaa viitteitä siitä, kuinka paljon artikulaattoreita käytetään konstruoidussa toiminnassa sekä toiminnan esiintymisen luonteesta joko kertojan tai hahmon näkökulmasta. Viittojan rooli voi muuttua missä tahansa vaiheessa kerrontaa ensisijaisesta roolista toissijaiseen rooliin tai päinvastoin.

TAULUKKO 1 Hoffrénin (2019) soveltamana kerronnan roolit konstruoidun toiminnan aikana Cormierin ym. (2015: 189) mukaan.

Konstruoidun toiminnan tyyppi	Ensisijainen rooli	Toissijainen rooli	Kuvaus
-	kertoja	-	Peruskerronta. Viittoja kertoo ilman konstruoidun toiminnan elementtejä. Ei roolissa.
vahva	hahmo	-	Viittoja <i>näyttää</i> konstruoidulla toiminnalla (artikulaattoreiden käyttö voimakasta/niistä useita käytössä). Ei mitään kerronnan elementtejä, eli täysin roolissa.
osittainen	hahmo	kertoja	Viittoja käyttää jonkin verran konstruoidun toimintaa (artikulaattoreiden käyttö ja voimakkuus vahvan ja heikon konstruoidun toiminnan väliltä). Samanaikaisesti mukana leksikaalista ainesta, enimmäkseen roolissa.
heikko	kertoja	hahmo	Viittoja käyttää joitain konstruoidun toiminnan elementtejä (artikulaattoreiden käyttö heikkoa/vähäistä). Mukana mahdollisesti jotain leksikaalista ainesta. Enimmäkseen ei roolissa, mutta kuitenkin vähän roolissa.

Yleisesti peruskerronnassa ja vahvassa konstruoidussa toiminnassa viittoja on vain yhdessä roolissa, kun taas osittaisessa ja heikossa konstruoidussa toiminnassa viittoja vaihtelee kahden eri roolin välillä. Konstruoidun toiminnan aikana kerronnan

roolit voivat näyttäytyä vaihtelevasti hahmosta kertojaan ja päinvastoin tai samanaikaisesti riippuen kontekstista. Lisäksi konstruoidussa toiminnassa voi esiintyä useita eri hahmoja, joista enintään kaksi hahmoa voi esiintyä samanaikaisesti. Peruskerronnassa ei käytetä lainkaan konstruointua toimintaa, jolloin viittoja toimii pelkästään kertojan roolissa eikä esitä mitään hahmoa. Vahvassa konstruoidussa toiminnassa viittoja on täysin hahmon roolissa ja näytetty toiminta sisältää yleensä useita artikulaattoreita, mutta esimerkiksi jo pelkkä suu-auki-oleminenkin voi olla vahvaa konstruointua toimintaa. Vahvassa konstruoidussa toiminnassa ei ole mukana yhtään kerronnan elementtejä eli leksikaalisia ilmaisuja. Sen sijaan mukana on mahdollisesti samanaikaista hahmon sanomisen tai ajattelun esittämistä, kuitenkin niin, että viittoja on täysin hahmossa. Osittaisessa konstruoidussa toiminnassa esiintyy myös leksikaalista ainesta, joten viittoja käyttää konstruointua toimintaa vain jonkin verran. Konstruoidun toiminnan käyttö on yhteydessä hahmon esittämisen kanssa, siksi osittaisessa toiminnassa viittoja on ensisijaisesti hahmon roolissa ja toissijaisesti kertojana. Roolit ovat päinvastaiset heikossa konstruoidussa toiminnassa, jossa viittoja toimii ensisijaisesti kertojana ja toissijaisesti hahmona. Heikossa konstruoidussa toiminnassa viittoja käyttää vähemmän artikulaattoreita, mikä viittaa hahmon vähäiseen esittämiseen. Kerronnan roolit osoittavat esittämisen vaihtelun konstruoidun toiminnan aikana.

Monipuolisella artikulaattoreiden (esim. käsien, kasvojen, kehon ja pään) käytöllä viittoja voi osoittaa referenttejä ja tuottaa erilaista informaatiota referenteistä (Cormier ym. 2015). Artikulaattorien käyttöä vaihdellaan konstruoidun toiminnan aikana, joten siksi viittojan rooli voi myös vaihdella ensisijaisesta roolista hahmona toissijaiseen rooliin kertojana tai päinvastoin. Useampien artikulaattorien mukaantulo vaikuttaa ilmiön hämärärajaisuuteen, esimerkiksi viittojan roolit voivat sekoittua keskenään tai niiden erottelu voi olla entistä vaikeampaa johtuen nopeasta vaihtelusta roolien välillä. Näissä tilanteissa artikulaattoreilla tuotetuilla pienillä merkityseroilla on kokonaisvaltainen vaikutus konstruoituun toimintaan. Nämä fyysisesti tuotetut ilmaisut nähdään multimodaalisena kielen osana, mistä johtuen epäkonventionaaliset ja konventionaaliset signaalit voivat näyttäytyä hämärärajaisina kerronnassa.

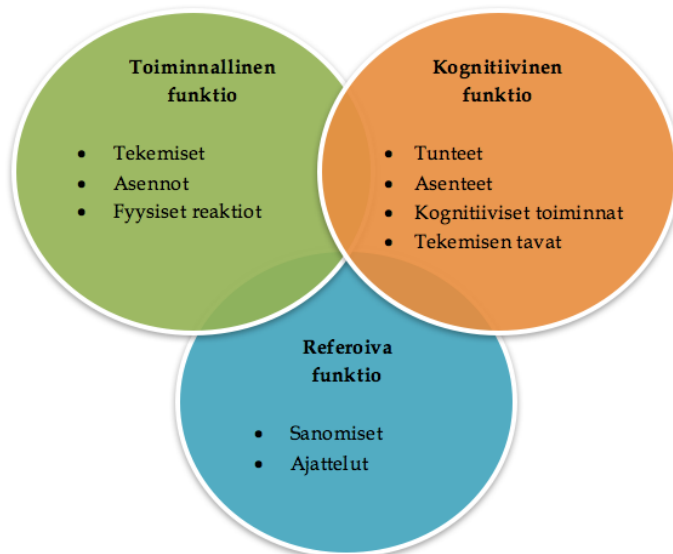
Jantunen ym. (2020: 91-93) ovat esittäneet tuoreessa tutkimuksessaan metodologisesti vaihtoehdoisen ratkaisun helpottaakseen konstruoidun toiminnan tyyppien määrittelyä sekä niiden havaitsemista. Tämän kaksiosaisen, hillityn ja voimakkaan (engl. *weak* ja *strong*), konstruoidun toiminnan tyyppittelyn tarkoitus ei kuitenkaan ole poistaa alkuperäistä kolmiosaista luokittelua, vaan täydentää sitä kinemaattisesta näkökulmasta. Konstruoidun toiminnan käyttöön vaikuttavat muun muassa viittomisen aikana tuotetut liikkeet ja nopeudet, joiden avulla hämärärajaista toimintaa havaitaan helpommin. Kyseisessä tutkimuksessa esitetään kaksiosaista konstruoidun toiminnan määrittelyä semioottisesta ja kinemaattisesta näkökulmasta, jossa osittaisen konstruoidun toiminnan ominaisuuksia jaetaan vahvaan ja heikkoon konstruoituun toimintaan. Luokittelun mukaan vahva konstruoitu toiminta pitäisi sisällään myös omi-

naisuuksia osittaisesta konstruoidusta toiminnasta eli osittaisen hahmon näkökulman ”(lumiukko) KATSOA”. Heikko konstruoitu toiminta puolestaan käsittäisi leksikaalisen peruskerronnan lisäksi jäljelle jääneet heikommat piirteet osittaisesta konstruoidusta toiminnasta eli leksikaalisia viittauksia hahmoon ”HERÄTÄ (pojan silmät)”. Tämän kaksiosaisen luokituksen avulla hämärärajaiset esiintymät ovat helpommin luokiteltavissa, kun toiminnan tyyppittely käsittää myös pienempiä konstruoidun toiminnan ominaisuuksia. Hämärärajaiset esiintymät osittaisessa konstruoidussa toiminnassa voivat muistuttaa vahvaa toimintaa monessa suhteessa, mutta poikkeavat silti siitä semioottisesti (Jantunen ym. 2020).

Käytettäessä kolmiosaista luokittelua ilmiötä voidaan lähestyä tarkemmin viitojan artikuloinnin osalta. Tämä mahdollistaa merkittävien tietojen saamisen konstruoidun toiminnan käytöstä ja sen diskurssistrategioista. Hämärärajaisilla aineksilla on erilaisia referentiaalisia merkityksiä konstruoidussa toiminnassa. Tähän saakka tutkimukset ovat painottuneet konstruoidun toiminnan tyyppien tehtävään jatkumoluonteisesti, mutta niiden funktionaalisia käyttötarkoituksia ei ole tutkittu tarkemmin.

2.2 Konstruoidun toiminnan funktiot

Yleisesti tiedossa on ollut, että konstruoitu toiminta käsittää konstruktion hahmon toiminnasta sisältäen myös funktionaalisia käyttötarkoituksia (Cormier ym. 2015; Ferrara & Hodge 2018; Hodge & Cormier 2019; Puupponen 2019). Siitä huolimatta käsitteenä funktio ja sen luokitus ovat toistaiseksi tuoreita konstruoidun toiminnan tutkimukselle.

KUVIO 2 Konstruoidun toiminnan funktioluokitus (Viittomakielenkeskus 2020).

Viittomakielenkeskuksessa (2020) on eritelty kolme konstruoidun toiminnan funktiota: toiminnallinen, kognitiivinen ja referoiva (engl. *action, cognition, reference*). Tämä funktioluokitus perustuu aiempiin tutkimuksiin, joista on löytynyt yhteneväisiä kuvauksia ja viitteitä konstruoidun toiminnan funktioiden käytöstä. Kukin funktio sisältää myös tarkentavia alaluokituksia eli niin sanotusti pienempiä merkitysfunktioita, jotka erottelevat funktion toiminnan eri käyttötarkoituksiin konstruoidun toiminnan aikana (kuvio 2).

Toiminnallisella funktiolla viitataan varsinaiseen tekoon, jonka viittoja esittää hahmon roolissa eli tekemistä, jossain asennossa olemista ja jonkin kognitiivisen toiminnan tai tapahtuman aiheuttamaa fyysistä reaktiota. Konstruoitua toimintaa esiintyy toiminnallisessa funktiossa hahmon tekemisenä ”syödä-omenaa”, jossain asennossa olemisena ”nojata-pöytään” tai fyysisenä reaktiona elemäisesti ”palm-up”.

Kognitiivinen funktio merkitsee viittojan tulkintaa hahmon toiminnasta, jossa viittoja esittää muuta kuin konkreettista tekemistä, kuten tunnetta, asennetta, kognitiivista toimintaa tai tekemisen tapaa. Kognitiivista toimintaa tuotetaan usein kasvoilla: esimerkiksi iloista tunnetta hymyilemällä, asennetta silmien pyörittämisellä, miettimistä kulmia kurtistamalla. Tekemisen tapaa voidaan kuvata esimerkiksi suun tai käsien toiminnalla (”pureskella-ruokaa-suussa” tai ”selata-kirjaa”). Kognitiivista funktiota esiintyy myös eleisissä ilmauksissa esimerkiksi ”ahaa” tai ”oho” lisäyksinä.

Hahmon sanomisen tai ajattelun esittämiset kuuluvat referoivaan funktioluokkaan. Hahmon toiminnat eivät välttämättä erotu helposti kertojasta, koska toimintaa esitetään suoraan ilman selkeitä viittauksia hahmosta (”hän sanoi, että...”) ulkona saataa vettä”. Tällöin toiminta on usein kontekstisidonnaista, ja viittaussuhteet hahmoon ovat tulleet jo tutuiksi (ks. Jantunen 2018). Referoivaa funktiota voidaan tuottaa myös pelkästään ei-manuaalisesti, kuten kehon avulla. Pelkkä olankohautus esittää hahmon sanomista ”ei tiedä” tai päätä pudistamalla ja kasvojen toiminnan avulla esitetään hahmon ajatusta ”ei ymmärrä”.

Toiminnallisesta ja kognitiivisesta funktiosta poiketen referoiva funktio on ollut keskiössä monissa tutkimuksissa, esimerkiksi osoittavien toimintojen (Quer 2019; Ferrara 2020) ja konstruoidun dialogin (Metzger 1995) näkökulmasta. Ferrara (2020) on tarkastellut osoittavien toimintojen funktioita viittomakielisessä keskustelussa, jossa osoittavia funktioita on käytetty eri tarkoituksiin manuaalisessa ja ei-manuaalisessa toiminnassa ja osoittavissa toiminnoissa on myös havaittu eriasteista elemäisyyttä. Yleensä osoittavia toimintoja tuotetaan manuaalisesti, mutta toimintojen elemäisyys osoittaa niiden voivan esiintyä myös ei-manuaalisesti. Erityisesti osoittavia toimintoja on tarkasteltu viittomakielessä roolinvaihdon kautta (Quer 2019). Näissä tehdyt havainnot pohjautuivat alkujaan puhuttujen kielten tutkimukseen suorasta ja epäsuorasta puheesta. Viittomakielessä suora keskustelu sisältää selvän viittauksen referentin toiminnasta, jossa viittoja siirtyy osoittamaan muuta perspektiiviä. Epäsuorassa

keskustelussa tämänkaltainen osoittava muutos ei erotu selvästi, vaan perspektiivi rakentuu viittojan tulkintaan referentin toiminnasta. Konstruoidussa toiminnassa referoiva funktio näyttäytyy joko selvänä viittauksena: ”Hän sanoi, että ulkona sataa vettä” tai epäselvänä viittauksena hahmon toimintaan: ”Ulkona sataa vettä”. Edellä olevien tutkimuksien perusajatus oli havainnollistaa osoittavan toiminnan muodostavan niin sanotun lähdekonstruktion monille muille toiminnoille. Tämä viittaa siihen, että referoivaa toimintaa esiintyy yhdessä muiden funktioiden kanssa. Siksi useiden funktioiden käyttö on olennainen osa konstruointia, joka määrittelee sen, miten eri funktioita esitetään, tulkitaan ja ymmärretään konstruoidun toiminnan aikana.

Viittoja käyttää konstruointia osoittamaan erilaisia referentiaalisia merkityksiä hahmon toiminnasta useilla artikulaattoreilla. Eri kehonosilla tuotetut artikulaattorit voivat viitata aivan eri tarkoituksiin kerronnassa, vaikka toiminnassa käytetyt artikulaattorit ovat lähtöisin samasta funktioluokituksesta. Esimerkiksi kognitiivisessa funktiossa hahmon tunteet ja tekemisen tavat voivat poiketa viittaustavoiltaan toisistaan siten, että tunteita näytetään pääosin ei-manuaalisin elein, kasvoilla ja keholla. Sen sijaan hahmon tekemisen tapaan viitataan useimmiten manuaalisesti. Vaikka käytännössä pienemmät merkitysfunktiot voivat viitata samaan funktioluokitukseen, niillä on kuitenkin omat merkityksensä eri konteksteissa konstruoidun toiminnan aikana. Käyttämällä konstruointia tietyssä funktiossa kuuntelijalle syntyy mielikuvia siitä, mihin hahmon toimintaan viittoja mahdollisesti viittaa kerronnassa.

Konstruoitu toiminta sisältää runsaasti ei-manuaalisesti tuotettuja kehollisia signaaleja, joiden avulla kohteeseen voidaan viitata myös ilman leksikaalista ilmaisua. Tällöin funktiot muistuttavat viittomakielessä käytettävissä olevia semioottisia strategioita (Ferrara & Hodge 2018; Hodge, Ferrara & Anible 2019; Puupponen 2019; Ferrara 2020), joissa signaalit esiintyvät funktioiden tapaan usein limittäisinä ja joiden avulla viittoja voi kertoa asioita ulkopuolisesta perspektiivistä sekä konstruoidun toiminnan kautta esittää kuvailevasti kertomaansa. Ferrara ja Hodge (2018) ovat lähestyneet ilmiötä semioottisena systeeminä, jonka mukaan viittoja käyttää diskurssistrategioita monikanavaisesti eli konstruoidun toiminnan aikana merkityksiä tuotetaan ja täydennetään useilla viittaussuhteilla. Konstruointia käytetään tyypillisesti vasta viittaussuhteiden vakiinnuttua kerronnassa ja uuden viittauksen osoittaminen edellyttää usein hahmon piirteiden näyttämistä funktioiden avulla. Viittoja voi esittää useamman hahmon funktioita käyttämällä osoittamalla sormellaan tai hyödyntämällä viittomatilan paikannuksia (esim. Rissanen 1985: 18), eikä hänen tarvitse muuttaa selkeästi kehon asentoaan kuten roolinvaihdossa.

Puupponen (2019: 71) viittaa tutkimuksessaan Ferraran ja Hodgen (2018) tavoin semioottisiin diskurssistrategioihin eli ikonisiin, indeksisiin ja symbolisiin funktioihin, joiden avulla viittoja voi viitata referenttiin. Ikonisilla eleillä, etenkin kasvojen artikulaattoreilla, kuvataan samankaltaisuuksia konstruoidun toiminnan kohteiden kanssa.

Indeksisillä eli osoittavilla toiminnoilla viitataan fyysisiin ominaisuuksiin, joista muodostuu konventionaalisia tulkintoja. Käytännössä viittoja siis esittää artikulaattoreilla muun muassa referenttien ajatuksia, tunteita ja asenteita. Symboliset toiminnot sisältävät embleemejä eli symbolisesti kertovia merkkejä, jotka ilmentävät abstraktisia merkityksiä eli konventionaalisia ilmaisuja pääosin käsillä tuotettuina.

Konstruoidun toiminnan aikana signaalien avulla voidaan osoittaa hahmon toimintaa, tilannekontekstia ja abstraktisia suhteita. Perniss ym. (2010) muistuttivat, että ikonisten piirteiden sijaan on olemassa myös arbitraarisia signaaleja, joissa muodon ja merkityksen välillä ei ole selkeää yhteyttä. Tarkastelemalla esittävää toimintaa semioottisesti voidaan havaita kyseisen toiminnan sisältävän erilaisia funktioita ja niiden avulla voidaan selvittää signaalien varsinainen merkitys konstruoidulle toiminnalle. Esimerkiksi Johnston ja Schembri (2010) korostivat tutkimuksessaan, että ei-manuaaliset toiminnot, kuten vartalon, pään ja kasvojen liikkeet ovat tärkeitä paitsi viittomakielessä yleisesti niin myös tarkasteltaessa ikonisuutta, indeksisyyttä ja symbolisuutta semioottisina rakenteina. Artikulaattorien, kuten suun, kasvojen ja silmien, monipuolisella käytöllä viittojat voivat välittää yksityiskohtaista tietoa entiteettien ja tapahtumien piirteistä (Sandler, 2009).

Funktioiden suhdetta artikulaattoreihin ei ole vielä tutkittu, mutta artikulaattorien käyttöä konstruoidussa toiminnassa voidaan tarkastella laajemmin semioottisesta näkökulmasta. Keränen (2017) on tutkinut viittomakielisen käsiotteen ikonisuutta kognitiivis-semioottisesta näkökulmasta, jonka mukaan käsiotteet sisältävät erilaisia funktioita ja niiden ikonisuus perustuu myös havaitsijan kognitiiviseen konstruktion tulkinnasta. Esimerkiksi etusormen ikonisuus seisovana ihmisenä vaatii ensisijaisesti havaitsijan konstruktion käsitteellisten piirteiden vastaavuuksista (Keränen 2017: 11). Konstruoitu toiminta perustuu samankaltaisesti viittojan konstruktion hahmon toiminnasta, jolloin semioottisesti tarkasteltuna funktiot muodostuvat mielikuvasta referenttien piirteiden vastaavuuksista. Esimerkiksi hahmon iloista tunnetta esitetään kasvojen hymyilevällä ilmeellä, kun taas hahmon toimintaa kuten huutamista näytetään tekemistä vastaavalla esittävällä toiminnalla. Konstruoidun toiminnan konstruktiot pohjautuvat usein joko aiemmin nähdyn tai kuvitteellisen tapahtuman käyttämiin konventionaalsiin toimintamalleihin.

Ei-manuaalisten eleiden tutkimuksessa viitattiin myös vanhaan kielikäsitteeseen, jossa monifunktionaiset ei-manuaaliset signaalit on jaoteltu muoto- ja funktio-kriteerien mukaan elemäisiin eli kielenulkoisiin ja kielellisesti merkittäviin signaaleihin niiden referentiaalisen viestinnän perusteella (Puupponen 2019). Tämänkaltainen luokittelu on mahdollistanut esimerkiksi affektisten signaalien eli tunne- ja asenneilmausten rajaamisen kielen ulkopuolelle (Liddell 2003; Puupponen 2019). Esimerkiksi suun toiminta, joka osoittaa affektiivista merkitystä, voi näyttäytyä aktiivisena toimintana, mutta se ei kuitenkaan ole riippumaton muista kasvojen toiminnoista (Crasborn, Van der Kooij, Waters, Woll & Mesch 2008). Myös kulmakarvoilla tuotetut affektiiviset signaalit voivat viitata adverbeihin tai ei-manuaalsiin adjektiiveihin, joita on kutsuttu

kielellisesti merkittäviksi signaaleiksi (Puupponen 2019). Tämänkaltaisen rajaava luokittelu on nähty aiemmin varsin ongelmallisena tutkittaessa viittomakielistä aineistoa.

Rajauksen ja luokittelun hämärärajaisuutta lisää edelleen se, että signaalit voivat olla muodoltaan identtisiä eli samankaltaisella signaalilla voidaan viitata useampaan eri asiaan: kulmakarvojen kohoaminen voi merkitä kysymistä, yllättymistä tai uuden informaation korostamista (Puupponen 2019: 30). Sama pätee konstruoidun toiminnan funktioihin, joissa manuaalisten tai ei-manuaalisten artikulaattoreiden muotopiirteet voivat esiintyä samankaltaisina, esimerkiksi nojaamisasennon esittämisellä voi olla joko toiminnallinen funktio (hahmo nojaa) tai kognitiivinen funktio (hahmolla on tylsää). Hämärärajaisten esiintymien myötä ilmiöiden tunnistaminen ja niiden luokittelu on vaikeaa, kuitenkin, huolimatta kahtiajaosta muoto- ja funktiokriteerien mukaan, ilmiöitä voidaan tulkita kokonaisvaltaisemmin, kun hyödynnetään semioottista lähestymistapaa. Jokainen ei-manuaalinen signaali sisältää vaihtelevasti konventionaalisuuden asteita ja jotkut signaalit voivat jopa yksinään tuottaa kielellisesti merkittävää informaatiota (ks. Jantunen, Burger & Puupponen 2018a ja 2018b). Eleisissä ja prosodisissa ilmauksissa on vaikeampaa erottaa asiayhteyksiä toisistaan, koska ne kaikki esiintyvät samanaikaisesti viittomisen aikana (Quer 2019).

Konstruoitu toiminta sisältää useita tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa sen käyttöön eri diskursseissa. Pietarisen (2021: 33) variaatiotutkimukseen lasten kerrontataidoista sisältyi myös konstruoidun toiminnan pisteytyksen kriteereitä, joihin kuului neljä osaluetta: konstruoidun toiminnan määrä, konstruoidun toiminnan eri vahvuuksien käyttö, konstruoidun toiminnan eri artikulaattorien käyttö, konstruoidun toiminnan ilmauksissa suuntien käyttö ja roolien ilmaisu konstruoidun toiminnan aikana. Kyseisen tutkimuksen kieliopillisen rakenteen pisteytys perustui yksinomaan lasten kieli-aidon arviointiin, mutta niiden avulla voidaan rakentaa käsitystä siitä, miten konstruointua toimintaa käytetään ja millaisia eri kriteerejä konstruoidun toiminnan käytöllä on. Tähän mennessä esitettyjen diskurssistrategioiden on kuitenkin nähty voivan esiintyä monikanavaisesti, siksi konstruoitu toiminta voi sisältää myös epäkonventionaalisia ja hämärärajaista aineksia niin funktioiden kuin pienempien merkitysfunktioiden osalta. Siksi on tarpeellista tarkastella konstruoidun toiminnan käyttöä monipuolisemmin erityisesti semioottisesta näkökulmasta ja lähestyä konstruoidun toiminnan ilmiötä myös viittomisen käyttöön vaikuttavana tekijänä.

Tämän tutkielman tavoitteena on laajentaa käsitystä suomalaisen viittomakielen rakenteesta, tarkemmin ottaen fokus on konstruoidun toiminnan tyypeissä ja funktioissa sekä niiden keskinäisessä esiintymisessä kerronnan aikana. Tutkimus painottuu kahteen diskurssikontekstiin, keskustelu- ja tarinakontekstiin. Konstruoidun toiminnan esiintymistä lähestytään määrällisesti frekvenssianalyysin kautta eli sen perusteella, miten usein ilmiötä esiintyy kyseisessä kontekstissa. Samalla tarkastellaan konstruoidun toiminnan käyttöön vaikuttavia seikkoja, jotka osoittavat konstruoidun toiminnan kompleksisuuden.

3 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

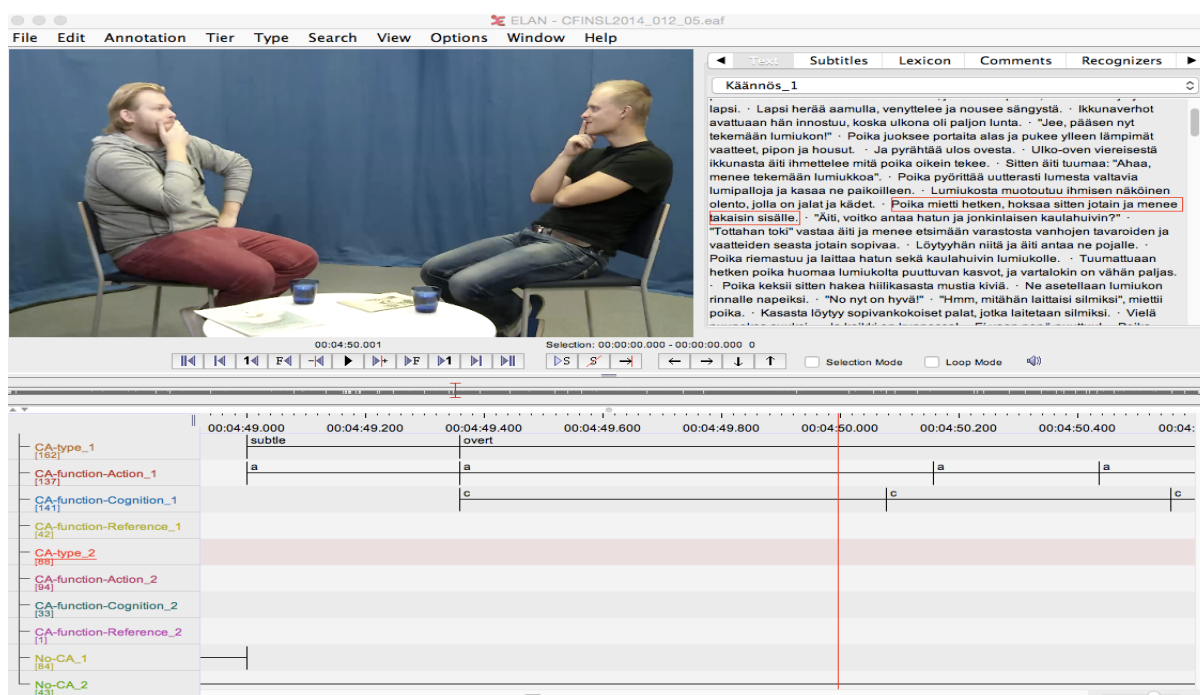
3.1 Aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu suomalaisen viittomakielen korpusaineiston valmiiksi annotoidusta otoksesta, joka on kuvattu 2014. Aineisto sisältää kuvakirjoilla elisitoitua kerrontaa (tarinakonteksti) ja keskustelua työstä ja harrastuksista (keskustelukonteksti) yhteensä 10 viittojalta. Äidinkieleltään viittomakieliset viittojat ovat iältään 18-79 vuotiaita, 5 naista ja 5 miestä, ja esiintyvät molemmissa konteksteissa pareittain. Videoaineisto sisältää kokonaisuudessaan aktiivista viittomista tarinakontekstissa yhteensä noin 56 minuuttia ja keskustelukontekstissa noin 80 minuuttia.

Tutkimuksessa käytetty aineisto on otos Kielipankissa vuonna 2019 julkaistusta laajemmasta suomalaisen viittomakielen korpusaineistosta (Takkinen, Salonen, Puupponen & Nieminen 2020). Svk -korpusaineisto sisältää erilaisia keskustelu- ja kerrontatehtäviä: (1) itsensä esittely, (2) harrastuksesta ja työstä kertominen, (3) sarjakuvista viittominen (Ferdinand-sarjakuvat), (4) videotarinasta viittominen (Mr. Bean sekä Ohukainen ja Paksukainen -videotarinat), (5) kuvakirjasta viittominen (Lumiukko ja Sammakko, missä olet? -kuvakirjat), (6) kuurojen kulttuuriin liittyvästä tapahtumasta keskustelu ja (7) vapaa keskustelu (Salonen, Puupponen, Takkinen & Jantunen 2019).

Tässä tutkimuksessa on käytetty vain kahden osa-aineiston eli elisitoidun kerronnan ja keskustelun, tehtävien 2 ja 5, materiaaleja. Rajauksen perusteena oli, että nämä videot olivat jo valmiiksi annotoitu ELAN-ohjelmalla (*Eudico Linguistic Annotator*; Crasborn & Sloetjes 2008) ja se mahdollisti annotointirivien ja hakutoimintojen käyttämisen tutkimuksen teossa. Korpusaineiston kuvauksissa käytettiin seitsemää videokameraa taltioimaan pareittain esiintyviä viittoja eri kuvakulmista, jotta videomateriaalista saatua aineistoa on voitu hyödyntää myös tulevissa tutkimuksissa (ks.

Salonen ym. 2019: 87). Tässä tutkimuksessa käytettiin videoaineistosta ainoastaan yleisnäkymää molemmista viittojista (kuvio 3).

KUVIO 3 Yleisnäkymä Elanista.

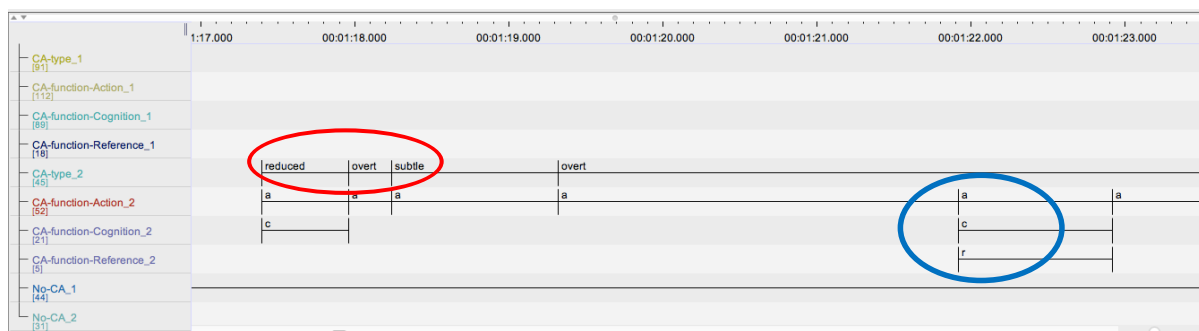
Keskustelukonteksti on rakentunut kahteen ennalta määriteltyyn aihepiiriin: informanttien harrastuksiin ja työhön. Elisitoidussa narratiivissa puolestaan on käytetty "Lumiukko" (engl. "Snowman") ja "Sammakko, missä olet?" (engl. "Frog, where are you?") tarinoita (Briggs 1978; Mayer 1969). Elisitoidussa tilanteessa viittojat ovat tarkastelleet jommankumman kuvakirjan sisältöä ja kertovat tarinan viittojaparille ulkomuistista.

Elisitoitu tilanne perustuu ajatukseen mahdollisimman luonnollisen ympäristön luomisesta, jossa tutkimuksen kohteena olevan toiminnan aikaansaamiseksi käytetään erilaisia ärsykemateriaaleja, kuten kuvia tai videoita. Vaikka elisitoitu tilanne on rakentunut keinotekoisessa ympäristössä, riittävien esiintymien saamisesta ei aina ole takeita. Kuitenkin niistä saadut kuvaukset, tapahtumat sekä kertomukset voivat tarjota runsaasti arvokasta tietoa viittomakielestä ja sen rakenteesta tutkimusten intresien mukaisesti. (Perniss 2015.) Korpuspohjaisen aineiston käyttö nähdään hyödyllisenä yleisesti kielenkäytön tutkimuksessa: kielenkäytöstä luonnollisissa kieliympäristöissä, etenkin vuorovaikutustilanteissa, voidaan saada merkittävää tietoa. Pareittain esiintymisen perusteena on kuvaaminen keskustelukontekstille suotuisissa olosuhteissa, jossa on vähemmän kielenkäyttöön vaikuttavia tekijöitä (Fenlon, Schembri, Johnston & Cormier ym. 2015).

Korpustutkimus on kehittynyt merkittävästi uusien aineistojen ja menetelmien ansiosta. Aiemmin korostettiin korpuksesta saatuja tietoja frekvenssitutkimuksen näkökulmasta, mutta korpusaineiston laajuus ei ollut niin merkittävä tekijä. Lisäksi nykyisin frekvenssitutkimuksia, kuten elisitoituja tilanteita, on voitu toteuttaa myös objektiivisesti. (Fenlon ym. 2014: 188.) Tällöin tutkija ei vaikuta tutkimuksen kohteeseen, vaan tutkimuksen tulokset ovat luotettavampia. Tutkimuksen toteuttaminen objektiivisesti antaa toisille tutkijoille yhtäläisen mahdollisuuden toistaa sama tutkimus. Objektiivisen tarkastelun myötä pienestä korpusaineistosta voi saada jo merkittäviä ja luotettavia frekvenssilukemia, niin olemassa olevalle tutkimukselle kuin jatkotutkimusta varten.

3.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Tutkimuksessa haluttiin selvittää konstruoidun toiminnan tyyppejä ja funktioita eri konteksteissa. Tässä tutkielmassa on käytetty valmiiksi annotoituja rivejä, joista keskeisimmät rivit ovat konstruoidun toiminnan astetyypit "CA-type" ja konstruoidun toiminnan funktiot "CA-function", joita on hyödynnetty tutkimuskysymyksiensä selvittämisessä. Funktiot olivat annotoitu ajallisesti yhtä pitkiin soluihin konstruoidun toiminnan tyyppien kanssa.

KUVIO 4 Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden merkinnät ELANissa. Punaisella ympyröidyt annotaatiot esittävät konstruoidun toiminnan astetyyppejä ja sinisellä on ympyröity konstruoidun toiminnan funktioiden luokittelut.

Konstruoidun toiminnan tyyppien annotointi on perustunut Cormierin ym. (2015) julkaisemaan annotointiohjeistukseen, joka erottelee toisistaan vahvan, osittaisen ja heikon konstruoidun toiminnan. Konstruoidun toiminnan tyyppien annotointi on tehty yhtäjaksoisen konstruoidun toiminnan esittämisen ja kerronnan roolien annotaatioiden mukaan (kuviot 4). Vahva konstruoidun toiminnan tyyppi on merkitty "CA-type" riville merkinnällä *overt*, osittainen konstruoitu toiminta merkinnällä *reduced* ja heikko konstruoitu toiminta merkinnällä *subtle*.

Konstruoidun toiminnan funktioiden "CA-function" annotointi on perustunut puolestaan Viittomakielenkeskuksessa (2020) kehitettyyn kolmitasoiseen luokiteluun, joka sisältää konstruoidun toiminnan toiminnallisen, kognitiivisen ja referoivan funktion. Konstruoidun toiminnan funktiot määräytyvät viittojan esittämän hahmon toiminnan tyyppin mukaan eli sen perusteella, minkälaisia hahmoon viittaavia asioita toiminnalla on haluttu osoittaa (esim. kuvio 4). Toiminnallinen funktio esitetään Action-rivillä merkinnällä *a*, jolla viitataan konkreettiseen tekemiseen, jonka viittoja esittää hahmon roolissa. Cognition-riville eroteltuihin soluihin on merkitty *c*, jolla viitataan viittojan tulkintaan hahmon toiminnasta eli hahmo esittää muuta kuin konkreettista tekemistä. Hahmon sanomisen tai ajattelun referointijaksot on merkitty omalle rivilleen koodilla *r*.

KUVIO 5 Konstruoidun toiminnan valmiit annotaatorivit sovellettuna ELAN -ohjelmassa (ks. Cormier ym. 2015).

Valmiille annotaatoriville on merkitty myös konstruoidun toiminnan roolit, diskurssijaksos aikana tuotettu peruskerronta ja kerronnan käännökset molemmilta viittojilta (kuvio 5). Heikossa konstruoidussa toiminnassa ensisijainen rooli "Role1" on enimmäkseen ulkopuolinen kertoja (engl. *narrator*) ja vastaavasti vahvassa sekä osittaisessa konstruoidussa toiminnassa aktiivisena roolina on hahmo (engl. *character*). Toissijainen rooli "Role2" esiintyy osittaisessa konstruoidussa toiminnassa kertojana

ja heikossa konstruoidussa toiminnassa hahmona. Peruskerrontaa viittojalla -rivi sisältää viittomajaksoja eri pituuksineen ilman konstruointia toimintaa ja ne ovat merkitty No-CA -annotointiriville koodilla *rn*. Kerronnan käännökset sisältävät suomenkielisiä lausetasoisia käännöksiä, muun muassa konstruoidun toiminnan tilannekuvauksia, joita on tarkasteltu tässä tutkimuksessa tyyppien ja funktioiden merkintöjen avulla. Käännökset tarjoavat ymmärrystä siitä, kuinka konstruointia toimintaa on mahdollisesti tulkittu ja annotoitu. Käännösten avulla on voitu päätellä konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden merkintöjen perusteet.

Vaikka erilaisten tunteiden ja mentaalisten toimintojen esittäminen on havaittavissa, on niiden tarkkaa erottelemista ja nimeämistä kuitenkin pidetty ongelmallisena (Wainio 2020). Siksi nämä molemmat esiintymät on laitettu yhden ja saman koodin alle. Mikäli yksi konstruoidun toiminnan jakso on sisältänyt useamman saman funktion - esimerkiksi kognitiivisesta funktiosta tunne ja asenne - on ne merkitty peräkkäin samaan annotointiriviin. Samanaikaisesti esitettyjen hahmojen erottelua ei siksi ollut mahdollista toteuttaa tässä annotointitavassa ja funktioiden merkityksiä ei ole eroteltu, joten tarkkaa tietoa funktioiden merkityserottelusta ei ole saatavilla. Wainio (2020) totesi, että annotointi on perustunut tilannekohtaiselle subjektiiviselle luokittelulle, ja epäselvissä tilanteissa annotointi on perustunut arvioon ilmauksen merkityksestä tai toimintoja on jätetty kokonaan merkitsemättä.

Tällaisia epäselviä tilanteita ovat esimerkiksi katseen suunnan havainnointi, kun viittojalla on silmälasit. Katseen suuntaaminen pois vastaanottajasta voi merkitä muun muassa sitä, että viittoja siirtyy hahmon rooliin. Kuitenkin silmälasista johtuen katseen suunnasta ei ole aina varmuutta. Erityisesti konstruoidun toiminnan selvittäminen kasvojen avulla ei aina ole yksinkertaista, sillä kasvoilla tuotetaan ilmeitä ja eleitä monissa tarkoituksissa, jotka eivät välttämättä liity konstruointiin toimintaan (Wainio 2020). Annotoinnin apuna on käytetty yleisesti kontekstia, merkityssisällön analysoimista ja muiden artikulaattoreiden funktioiden tarkastelua. Tulkinvaraiset toiminnot on yhdistetty tarkemmin erittelemättä yhdelle riville. Näillä annotointiperiaatteilla on vaikutusta tämän tutkimuksen tuloksiin siitä, kuinka paljon konstruointia toimintaa esiintyy.

Tässä tutkielmassa konstruoidun toiminnan funktioiden havainnointi ja frekvenssitutkimus on toteutettu ELAN-ohjelmalla annotoitujen videoiden solumerkintöjen ja hakujen avulla. Aineiston käsittelyssä ja analysoinnissa käytetty ELAN-ohjelma mahdollistaa hakujen lisäksi myös frekvenssitilastojen tarkastelun ja mahdollisten muuttujien keskinäisen vertailun. Frekvenssiluku ilmoittaa, kuinka monta kertaa jokin merkintä esiintyy aineistossa. Systemaattinen annotointi mahdollistaa laajan haun eri tutkimustarkoituksia varten ja tuloksiin vaikuttavien seikkojen vuoksi käyttäjän on välttämätöntä tietää, miten hakuja tehdään oikeaoppisesti (ks. Svk -korpusaineiston annotointiohjeet 2018 ja 2019). Hakuja voi halutessaan muokata määrittelemällä erilaisia metatietoja tarvittavaa tutkimusta varten, kuten ikä, sukupuoli tai asuinalue

ja näitä tietoja voidaan tarkastella mahdollisimman laajasti esimerkiksi frekvenssitutkimusta varten (Fenlon ym. 2015). ELAN-ohjelmassa tarkennetun haun avulla voi etsiä esimerkiksi tiettyjä annotaatioita, kuten tyyppejä tai funktioita.

Aineiston analyysissa on suoritettu strukturoituja hakutoimintoja joko yhdestä tai useista ELAN-tiedostoista samanaikaisesti hakulausekkeiden avulla. Tässä tutkimuksessa on käytetty kahdenlaisia hakutoimintoja, joiden avulla on tarkasteltu konstruoidun toiminnan tyyppejä ja niiden funktioita kaikilta viittojilta sekä tarina- että keskustelukonteksteissa. Frekvenssilukemien keräämisessä on käytetty yksinkertaista ja moninkertaista hakuja. Yksinkertainen haku (engl. *single layer search*) on toteutettu konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden frekvenssien laskemisessa yhdeltä annotointiriviltä kerrallaan. Moninkertaisen hakumenetelmän (engl. *multiple layer search*) avulla on voitu etsiä tietoja useammasta hakukohteesta, kuten eri riveillä olevien annotaatiomerkitöjen välisistä suhteista tai niiden frekvensseistä. Moninkertaisen haun tarkoituksena on ollut saada frekvenssilukemia yhtäaikaista kahden tai useamman konstruoidun toiminnan funktioiden esiintymisistä.

Hakumenetelmällä on haettu konstruoidun toiminnan astetyyppejä, funktioita ja niiden välisiä yhteyksiä. Lisäksi katsottiin funktioiden keskinäisiä suhteita, kuten toiminnallisen ja kognitiivisen, toiminnallisen ja referoivan sekä kognitiivisen ja referoivan välisiä suhteita. Haun tuloksina saatiin frekvenssilukemia funktioiden esiintymisestä aktiivisena tiettyssä viittomajaksossa. Hauilla saadut frekvenssilukemat koottiin Microsoft Excel -taulukkoon konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden sekä tarina- ja keskustelukontekstien luokittelujen alle. Analyysivaiheessa tarkasteltiin esiintymiä ja frekvenssilukemien yhteenlaskettuja määriä sekä tarvittaessa määrät muutettiin prosenteiksi tuloksia varten. Lisäksi toteutettiin laadullis-määrällinen ja vertaileva frekvenssitutkimus, jossa tarkasteltiin viittojakohtaista variaatiota konstruoidun toiminnan funktioiden ja tyyppien välillä.

Tutkimuksen tuloksia esitellään kahdella eri tavalla. Viittojakohtaista variaatiota sekä funktioiden ja tyyppien yhteisesiintymistä esitellään frekvensseinä. Sen sijaan tyyppien ja funktioiden yleisyyttä kuvataan prosenteilla. Funktioiden ja tyyppien yhteisesiintymisissä on täytynyt käyttää prosenttien sijasta esiintymien lukumääriä, koska siinä on kyse kahden eri luokituksen esiintymisestä ja näiden esiintymien kokonaisluvut poikkeavat toisistaan. Frekvenssilukujen käyttäminen auttaa paremmin hahmottamaan, millaista variaatiota tyyppien ja funktioiden käytössä on viittojen kesken. Prosenttiluvut osoittaisivat ainoastaan käytettyjen toimintojen osuudet kokonaisuudesta, eivätkä kerro keskinäisestä vaihtelusta. Lisäksi funktioiden kokonaisesiintymiä on enemmän kuin konstruoidun toiminnan esiintymiä, koska kahta tai useampaa funktioita voi esiintyä samanaikaisesti yhden konstruoidun toiminnan aikana. Tästä johtuen näiden ilmiöiden esiintymiä havainnollistetaan kahdella eri tavalla.

4 TULOKSET

4.1 Konstruoidun toiminnan funktiot keskustelu- ja tarinakontekstissa

Tässä luvussa esitellään vastauksia ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen. Niiden tarkoituksena oli selvittää konstruoidun toiminnan käyttötarkoitusta ja esiintymien yleisyyttä tarina- ja keskustelukontekstissa. Tulosten perusteella konstruoidun toiminnan funktiot ovat erilaiset tarina- ja keskustelukonteksteissa. Alla olevissa taulukoissa esiintyy tyyppikohtaista variaatiota, joka edustaa konstruoidun toiminnan jatkumoa. Variaatiosta saadut tulokset ja tehdyt havainnot johdattelevat kolmannen tutkimuskysymyksen äärelle, jota käsitellään tarkemmin luvussa 4.2.

Konstruoidun toiminnan tyyppien kokonaislukemaksi on saatu 260 esiintymää keskustelukontekstista ja 782 esiintymää tarinakontekstista. Konstruoidun toiminnan funktioiden osalta on saatu 392 esiintymää keskustelukontekstista ja 1363 esiintymää tarinakontekstista. Näiden esiintymien pohjalta on tarkasteltu viittojen konstruoidun toiminnan käyttöä.

4.1.1 Viittojakohtainen variaatio

Käsittelen tässä alaluvussa viittojakohtaista variaatiota konstruoidun toiminnan tyyppien käytössä. Lisäksi esittelen viittojakohtaisen variaation konstruoidun toiminnan funktioiden käytössä sekä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyvät tulokset. Viittojakohtaisen variaation tarkoitus oli selvittää konstruoidun toiminnan tyyppien sekä funktioiden tyypillistä käyttötarkoitusta keskustelu- ja tarinakontekstissa (kuviot 6). Kyseisessä kuviossa näkyy viittojakohtaiset tulokset kummassakin kontekstissa ja se, missä määrin konstruoidun toiminnan eri tyyppiä esiintyi kullakin viittojalla.

KUVIO 6 Konstruoidun toiminnan tyyppien viittojakohtainen variaatio keskustelu- ja tarinakontekstissa.

Konstruoidussa toiminnassa esiintyi viittojakohtaista variaatiota niin tyyppien esiintymien määrässä kuin funktioiden käytössä. Keskustelukontekstissa konstruoidun toiminnan tyyppien kokonaismäärät olivat vahva ($n=137$), osittainen ($n=47$) ja heikko ($n=76$) konstruoitu toiminta. Eniten käytetty konstruoidun toiminnan tyyppi oli vahva konstruoitu toiminta. Ylemmästä kuviosta voidaan havaita, että keskustelukontekstissa viittojen välinen variaatio on suurempaa kuin tarinakontekstissa. Vahvaa konstruointua toimintaa esiintyi vain seitsemällä viittojalla kymmenestä. Kuudella viittojalla oli käytössä osittainen konstruoitu toiminta. Heikon konstruoidun toiminnan kohdalla nähtiin suurinta vaihtelua kaikilla kymmenellä viittojalla. Kolmella viittojalla heikko konstruoitu toiminta oli ainoa käytössä oleva konstruoidun toiminnan

tyyppi. Yhdellä viittojalla esiintyi vahvan konstruoidun toiminnan lisäksi myös heikko konstruoitu toiminta, kun taas muilla kuudella viittojalla esiintyi kaikkia kolmea tyyppiä.

Viittojakohtaisesti tarkasteltuna ainoastaan neljä viittojaa esitti heikkoa konstruointua toimintaa vain muutaman kerran ($n=1-3$). Heistä kahdella viittojalla oli vain yksi esiintymä heikosta konstruoidusta toiminnasta ja se oli myös heidän kohdallaan ainoa esiintymä kaikista tyypeistä. Osittaista konstruointua toimintaa käytti kuusi viittojaa ($n=6-13$) ja yhdeltä viittojalta löytyi vain kaksi esiintymää. Muut viitot käyttivät vahvan konstruoidun toiminnan lisäksi myös muita tyyppisiä, kuten osittaista tai heikkoa toimintaa. Kahdella viittojalla vahva konstruoitu toiminta oli vähäisessä käytössä ($n=2-6$), yhdellä viittojalla alle 15 ($n=12$) ja neljällä viittojalla vahvan konstruoidun toiminnan osuus oli keskimääräinen ($n=23-37$).

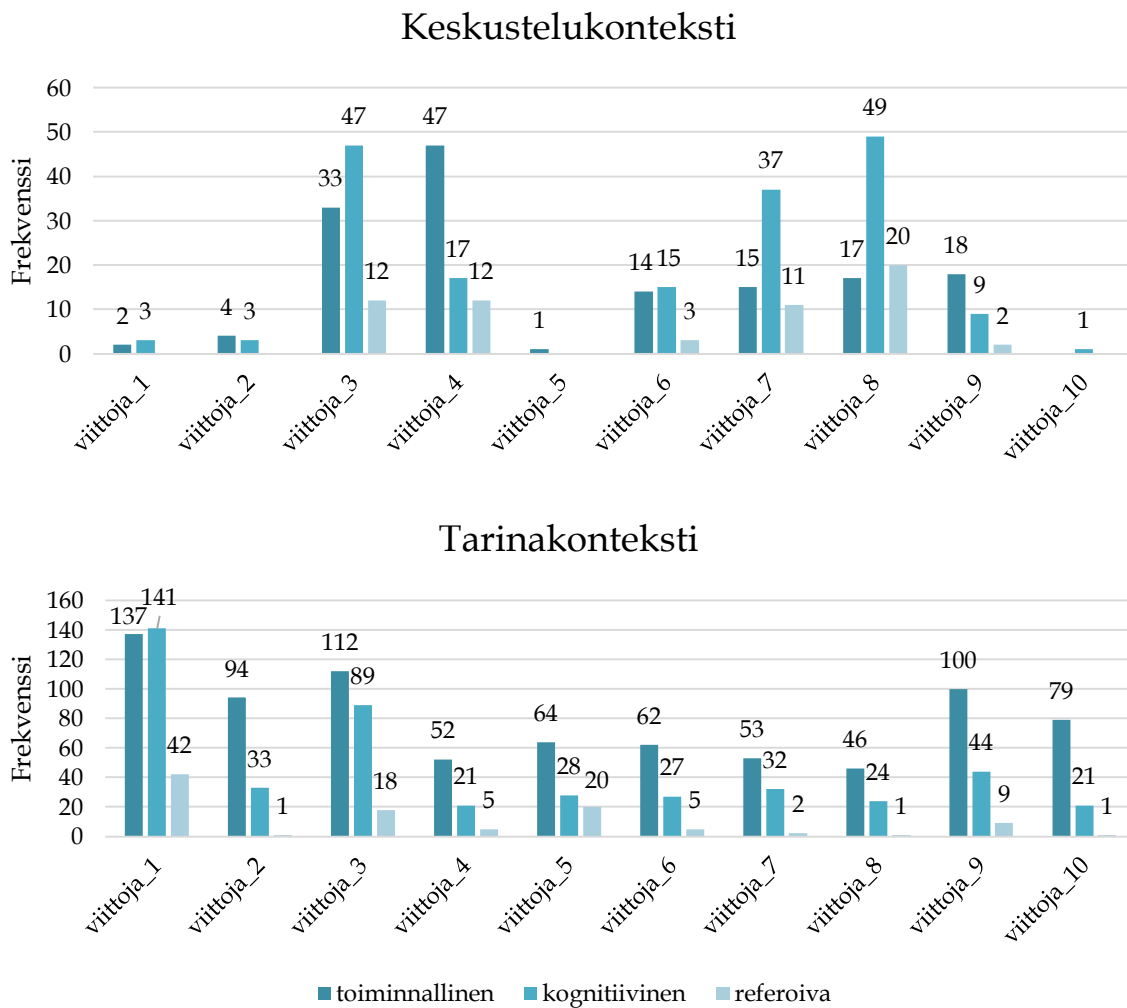
Keskustelukontekstissa viittojakohtainen variaatio oli varsin moninaista, sillä neljällä viittojalla ei esiintynyt lainkaan osittaista konstruointua toimintaa ja kolme viittojaa puolestaan käytti tässä kontekstissa ainoastaan 1-3 kertaa heikkoa konstruointua toimintaa. Yksi viittoja käytti kaikkia konstruoidun toiminnan tyyppisiä tasasuhteessa ($n=6$), viidellä viittojalla esiintyi vahvaa konstruointua toimintaa muita enemmän eli puolet viittojan omasta esiintymistä ja yhdellä viittojalla oli enemmän heikkoa kuin vahvaa toimintaa ($n=3$). Lisäksi yhdellä viittojasta oli enemmän osittaista kuin heikkoa toimintaa ($n=11$). Tulosten perusteella keskustelukontekstissa variaatiota esiintyi runsaasti viittojen kesken ja jokainen viittoja käytti konstruoidun toiminnan tyyppisiä eri tavoin.

Tarinakontekstissa tyypit näyttäytyivät viittojilla seuraavasti: vahva ($n=354$), osittainen ($n=164$) ja heikko konstruoitu toiminta ($n=264$). Eniten käytetty konstruoidun toiminnan tyyppi oli siis molemmissa konteksteissa vahva konstruoitu toiminta. Verratessa keskustelukontekstiin konstruoidun toiminnan tyyppien esiintymät olivat suurimmaksi osaksi samassa suhteessa kaikkien viittojen kesken, mutta tuloksissa näkyi kuitenkin käyttöeroja heikossa ja vahvassa toiminnassa (kuvio 6). Saadun tuloksen perusteella konstruoidun toiminnan tyyppien käyttö ei välttämättä noudata tiettyä tyyppijärjestystä: vahvasta osittaiseen ja heikkoon konstruointuun toimintaan. Kahta viittojaa lukuun ottamatta konstruoidun toiminnan tyypit järjestyivät viittojilla esiintymismäärien mukaan seuraavasti: vahva, heikko ja osittainen konstruoitu toiminta. Tämä ei kuitenkaan viittaa suoraan tyyppien käyttöjärjestykseen konstruoidussa toiminnassa, vaan tulos perustuu tyyppien esiintymien määrään.

Kaikilla kymmenellä viittojalla esiintyi jokaista kolmea konstruoidun toiminnan tyyppiä, mutta niiden käytössä näkyi vaihteluja viittojen välillä. Heikon toiminnan esiintymismäärissä oli suurta vaihtelua: kahdella viittojalla esiintymiä oli noin kymmenen ($n=9-11$), kun taas toisessa ääripäässä kahdella viittojalla esiintymiä oli noin 50 ($n=44-54$). Suhteellisen saman suuruisia esiintymiä oli osittaisessa toiminnassa kuudella viittojalla ($n=11-19$), yhdellä viittojalla oli alle 10 esiintymää ($n=7$) ja kolmella

viittojalla oli käytössä eniten osittaista toimintaa (n=23-26). Vahvaa konstruointia käytettiin eniten muista tyypeistä, mikä on tyypillistä esittävälle narratiiville. Vahvassa konstruoidussa toiminnassa esiintyi kuitenkin selkeää vaihtelua viittojen välillä: sitä esiintyi vähiten kahdella viittojalla (n=18-19) ja yhdellä viittojalla kaikista eniten (n=82). Neljällä viittojalla vahvan konstruoidun toiminnan esiintymiä oli yli puolet kaikista esiintymistä, kun taas kahdella viittojalla heikkoa toimintaa oli enemmän kuin toisia tyyppisiä. Viittojat käyttivät vahvaa konstruointia selkeästi enemmän kuin muita tyyppisiä tarinakontekstissa, vaikka viittojen välisiä käyttöeroja oli havaittavissa. Osittaista konstruointia esiintyi vähemmän sekä keskustelu- että tarinakonteksteissa.

Tulokset kuviossa 7 esittävät funktioiden variaatiota konstruoidussa toiminnassa. Niiden esiintymät vaihtelevat samalla periaatteella tyyppien kanssa. Keskustelukontekstissa yleisin konstruoidun toiminnan funktio oli kognitiivinen funktio.

KUVIO 7 Konstruoidun toiminnan funktioiden viittojakohtainen variaatio keskustelukontekstissa.

Keskustelukontekstissa funktioiden esiintymismäärät koostuivat kaikilta viittojilta seuraavasti: toiminnallinen (n=151), kognitiivinen (n=181) ja referoiva funktio (n=60). Funktioiden lukumäärissä löytyi isoja eroavaisuuksia viittojien kesken (kuvio 7), vastaavalla tavalla kuin aiemmin esiteltyjen tyyppien kohdalla. Kaikkien viittojien kesken toiminnallisen funktion kokonaismäärissä esiintyi suurinta vaihtelua. Kolmella viittojalla oli vain muutamia esiintymiä toiminnallisesta funktiosta (n=1-4) ja yhdellä viittojista sitä ei esiintynyt lainkaan. Toiminnallisessa funktiossa neljällä viittojalla esiintymiä oli miltei saman verran (n=14-18) ja eniten esiintymiä oli kahdella viittojalla (n=33-47). Lukumääräisesti viittojakohtaista variaatiota esiintyi eniten kognitiivisen funktion kohdalla: Kolmella viittojista esiintymiä oli vain 1-3, kun taas kuudella viittojista esiintymiä oli 9-49. Yhden viittojan kohdalla kognitiivista funktiota ei esiintynyt lainkaan. Referoivaa funktiota käytettiin muita funktioita vähemmän: ainoastaan kuudella viittojalla esiintyi referoivaa funktiota. Nämä kuusi käyttivät kaikkia kolmea funktiota. Kuudesta viittojasta vain kahdella esiintyi eniten toiminnallista funktiota, kun muilla puolestaan oli eniten esiintymiä kognitiivisesta funktiosta.

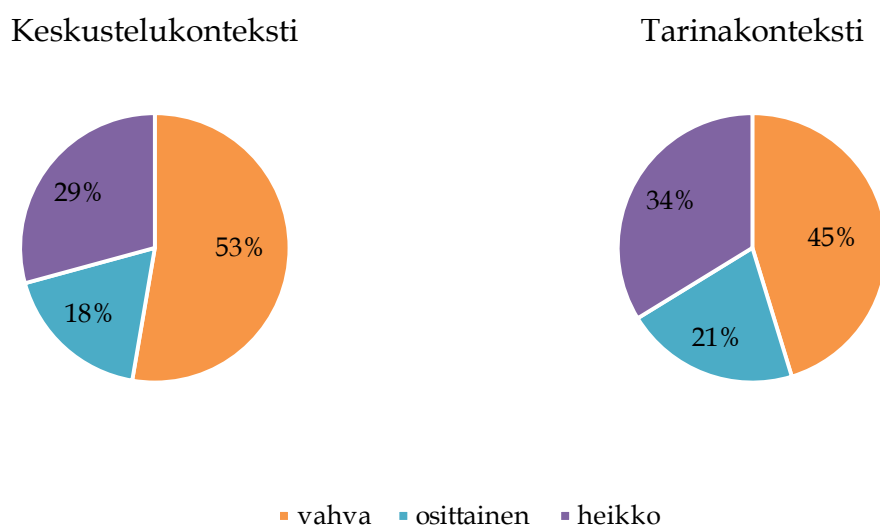
Funktioiden käytössä erottui selkeästi neljä viittojaa, joilla oli esiintymiä vain yhdestä tai kahdesta funktiosta ja niiden käyttö oli vähäistä (n=1-4) verrattuna muiden viittojien funktioesiintymien määrään. Kenelläkään näistä neljästä ei esiintynyt referoivaa funktiota, yhdellä viittojalla ei myöskään ollut kognitiivista funktiota ja toisella viittojalla esiintyi ainoastaan kognitiivista funktiota. Kaikista kymmenestä viittojasta kolme käytti toiminnallista funktiota enemmän kuin muita funktioita. Yhdellä viittojalla esiintyi referoivaa funktiota enemmän kuin toiminnallista. Funktioita käytettiin myös eri tavoin, sillä kahdella viittojalla toiminnallinen ja kognitiivinen funktio oli ainoa käytössä oleva konstruoidun toiminnan funktio. Tämä osoittaa, että funktiot voivat esiintyä myös yksin ilman toista funktiota. Jos funktioita verrataan lisäksi konstruoidun toiminnan tyyppien esiintymiin keskustelukontekstissa, niin esimerkiksi yhdellä viittojalla esiintyi heikkoa toimintaa alle 5 (n=3) ja funktioita oli käytössä enemmän (n=5). Tämä viittaa siihen, että yhden konstruoidun toiminnan aikana funktiot voivat esiintyä muiden funktioiden kanssa samanaikaisesti tai sama funktio voi jopa esiintyä peräkkäisesti. Keskustelukontekstissa funktioiden käytössä oli selvää vaihtelua viittojien välillä.

Toisin kuin keskustelukontekstissa, konstruoidun toiminnan funktioiden viittojakohtainen variaatio tarinakontekstissa oli pienempi (kuvio 7). Yhteensä toiminnallista funktiota esiintyi eniten (n=799), kognitiivista funktiota toiseksi eniten (n=460) ja referoivaa funktiota kolmanneksi eniten (n=104). Viittojakohtaisesti tarkasteltuna vain yhdellä viittojalla esiintyi kognitiivista funktiota enemmän (n=141) kuin toiminnallista funktiota (n=137) ja lukumääräisesti niitä käytettiin lähes yhtä paljon. Funktioiden keskinäisen käytön suhteen esiintymismäärät näyttäytyivät muiden viittojien kesken suhteellisen samankaltaisena. Jokainen viittoja käytti kaikkia kolmea funktiota, vaikka niiden esiintymismäärissä oli eroja viittojien kesken.

Toiminnallisessa funktiossa oli suurta variaatiota: seitsemällä viittojalla oli esiintymiä alle 100 ($n=46-94$) ja kolmella viittojalla oli yli 100 esiintymää ($n=100-137$). Kognitiivista funktiota esiintyi kahdella viittojalla runsaasti ($n=89-141$), kun taas viidellä viittojalla esiintymiä oli alle 30 kullakin ($n=21-28$). Referoivaa funktiota ei nähty kovin suuressa roolissa konstruoidussa toiminnassa: neljä viittojaa käytti funktiota vain 1-2 kertaa ja kolmella viittojalla sitä esiintyi määrällisesti hiukan enemmän ($n=5-9$). Vaikka kaksi muuta funktiota olivat enemmän käytössä, referoivaa funktiota esiintyi kuitenkin kymmeniä kertoja ainakin kolmella viittojalla ($n=18-42$). Kun funktion käyttö suhteutettiin viittojien kaikkien funktioiden yhteenlaskettuun esiintymismäärään, nähtiin, että yhtä viittojaa lukuun ottamatta kaikki muut viittojat käyttivät toiminnallista funktiota yli puolessa tuotetuista esiintymisistä. Sen sijaan kognitiivista funktiota esiintyi kaikilla alle puolet viittojakohtaisista kokonaisesiintymistä. Saadut tulokset osoittavat, että tarinakontekstissa konstruoidun toiminnan aikana esiintyy kaikkia kolmea funktiota. Vaikka viittojien kesken ei ollut yhtä paljon variaatiota kuin keskustelukontekstissa, esiintymismäärien vaihtelu on yhteydessä kunkin viittojan konstruoidun toiminnan funktioiden käyttötavan kanssa.

4.1.2 Tyyppien ja funktioiden yleisyys

Tämä alaluku keskittyy toiseen tutkimuskysymykseen, jonka tarkoituksena oli selvittää kuinka konstruoidun toiminnan funktiot järjestyvät yleisyyden perusteella keskustelu- ja tarinakontekstissa (kuvio 8). Ensiksi käsittelen tuloksia tyyppien esiintymisen yleisyydestä ja sen jälkeen esittelen tuloksia funktioiden yleisyydestä. Esitellyt tulokset esittävät kaikkien kymmenen viittojan yhteenlasketut tyyppien ja funktioiden esiintymien osuudet sekä keskustelu- että tarinakonteksteissa.

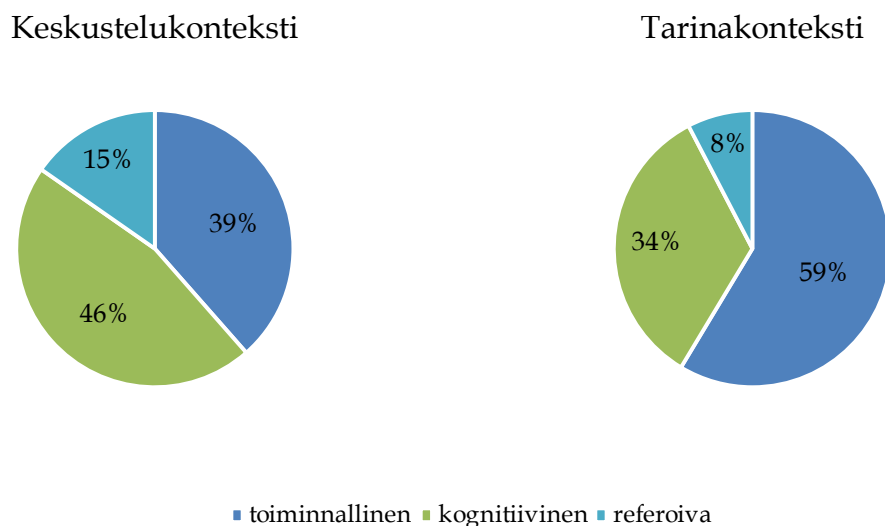

KUVIO 8 Konstruoidun toiminnan tyyppien yleisyys keskustelu- ja tarinakontekstissa.

Keskustelukontekstissa eniten käytetty konstruoidun toiminnan tyyppi oli vahva konstruoitu toiminta, jota oli hieman yli puolet (53%) kaikista esiintymistä (n=137). Toiseksi eniten oli heikkoa konstruoitua toimintaa (29%; n=76) ja kolmanneksi eniten osittaista konstruoitua toimintaa (18%; n=47). Tulosten perusteella keskustelukontekstissa viittojat käyttivät enimmäkseen joko vahvaa konstruoitua toimintaa tai heikkoa konstruoitua toimintaa.

Tarinakontekstissa yleisin konstruoidun toiminnan tyyppi oli vahva konstruoitu toiminta, jota oli lähes puolet (45%) kokonaismäärästä (n=354). Toiseksi yleisin käytetty tyyppi oli heikko konstruoitu toiminta (34%; n=264). Osittaista konstruoitua toimintaa oli käytetty kaikista vähiten (21%; n=164). Tyyppien keskinäisissä suhteissa ei ollut eroavaisuuksia keskustelu- ja tarinakontekstien välillä. Huomionarvoista on, että vahva konstruoitu toiminta oli yleisin konstruoidun toiminnan tyyppi tekstilajista riippumatta, ja tyyppijärjestyksestä poiketen heikko konstruoitu toiminta näyttäytyi toiseksi yleisimpänä.

Kuvio 9 esittää konstruoidun toiminnan funktioiden yleisyyttä keskustelu- ja tarinakonteksteissa. Funktioiden käytössä oli selviä eroavaisuuksia kontekstien välillä. Tulosten perusteella keskustelukontekstissa tyypillisin konstruoidun toiminnan funktio oli kognitiivinen funktio, jonka osuus oli lähes puolet (46%) esiintymien kokonaismäärästä (n=181). Toiseksi yleisin funktio oli toiminnallinen funktio (39%; n=151) ja kolmanneksi yleisin oli referoiva funktio (15%; n=60).

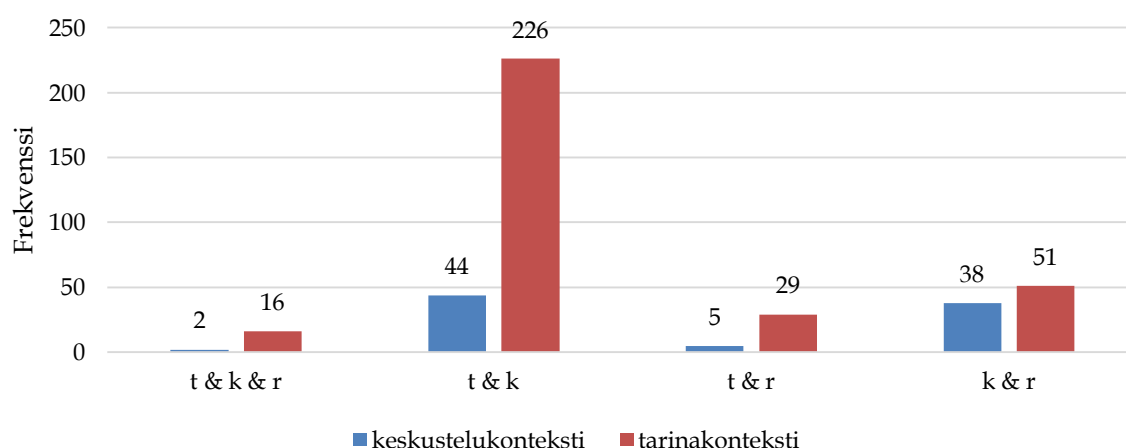

KUVIO 9 Konstruoidun toiminnan funktioiden yleisyys keskustelu- ja tarinakonteksteissa.

Vastaavasti tarinakontekstissa konstruoidun toiminnan funktioiden keskinäinen järjestys poikkesi edellisestä, sillä tyypillisin funktio tässä kontekstissa oli toiminnallinen funktio (59%; n=799). Toiseksi eniten esiintyi kognitiivista funktiota (34%; n=460) ja pienin osuus oli referoivalla funktiolla (8%; n= 104). Konstruoidun toiminnan funktioista toiminnallinen ja kognitiivinen funktio kattoivat yli puolet esiintymien kokonaismäärästä. Niiden yleisyydet poikkesivat kuitenkin toisistaan eri konteksteissa. Keskustelukontekstissa yleisin oli kognitiivinen funktio ja tarinakontekstissa puolestaan toiminnallinen funktio. Tulosten mukaan konstruoidun toiminnan funktioiden suhteissa oli eroavaisuuksia kontekstien välillä.

4.2 Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden välinen yhteys

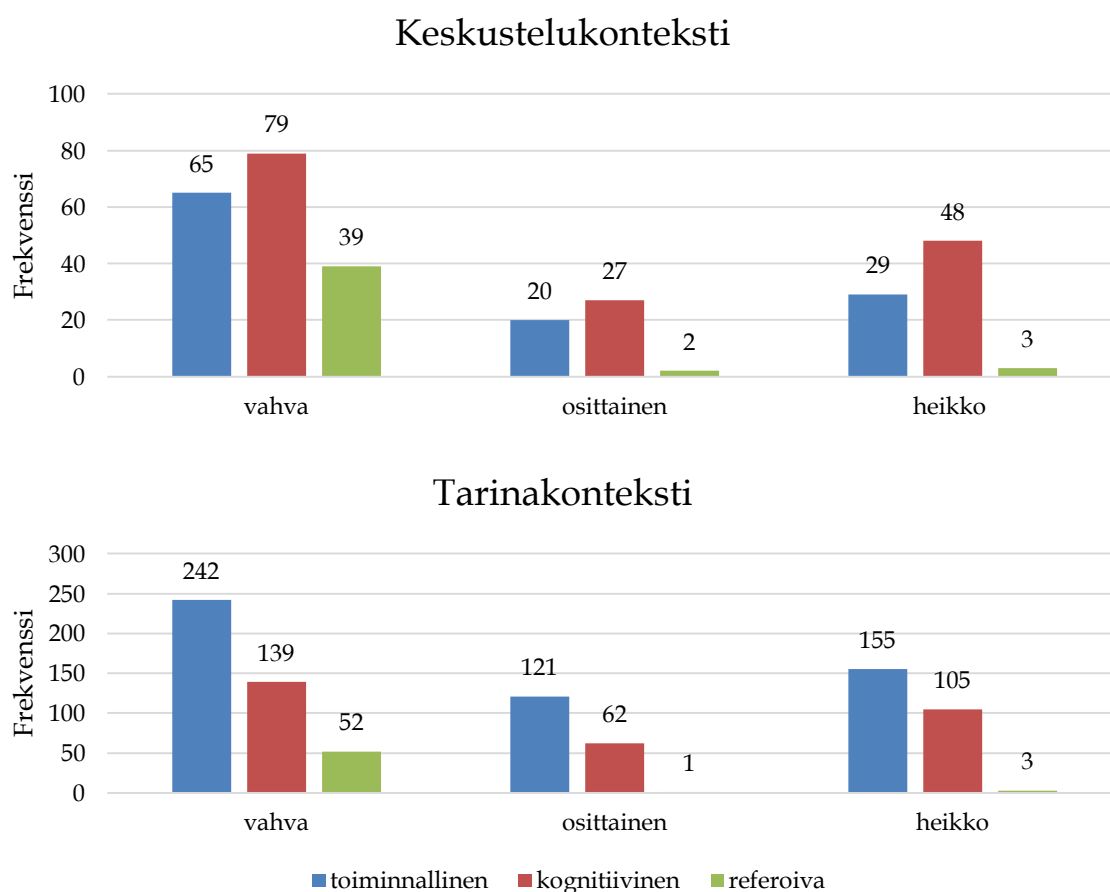
Tässä alaluvussa tuloksia tarkastellaan kolmannen tutkimuskysymyksen valossa. Tarkoituksena on selvittää, onko funktioilla yhteyttä konstruoidun toiminnan tyypeihin ja mitkä funktioista esiintyvät yhdessä. Kuviosta 10 nähdään funktioyhdistelmien keskinäiset suhteet eli mitkä funktiot ovat esiintyneet yhdessä toisen tai toisten funktioiden kanssa konstruoidussa toiminnassa. Konstruoidun toiminnan aikana saattoi olla käytössä jopa kaksi tai kolme samanaikaista funktiota. Kuviosta nähdään, mitkä funktiot esiintyivät tyypillisesti yhdessä niin keskustelu- kuin tarinakontekstissa. Funktiot on merkitty kuvioon lyhenteillä: toiminnallinen funktio (*t*), kognitiivinen funktio (*k*) ja referoiva funktio (*r*).

KUVIO 10 Konstruoidun toiminnan funktioiden yhteisesiintyminen keskustelu- ja tarinakontekstissa.

Toiminnallisen ja kognitiivisen funktion yhteiskäyttö oli tarinakontekstissa kaikista selkein (n=226) ja vaikka tämä luokka oli suurin myös keskustelukontekstissa

(n=44), esiintymiä oli huomattavasti vähemmän. Toiseksi tyypillisin funktioiden yhteisesiintyminen oli kognitiivinen ja referoiva molemmissa konteksteissa. Tämä funktiopari esiintyi tarinakontekstissa (n=51) ja hieman vähemmän keskustelukontekstissa (n=38). Tarinakontekstissa funktiopareista vähiten esiintyi toiminnallinen ja referoiva funktio, joita käytettiin muita vähemmän (n=29) ja keskustelukontekstissa funktiopari toimi harvoin yhdessä (n=5). Esiintymismäärien mukaan funktioyhdistelmistä selkeimmin erottui kolmoisyhdistelmä eli toiminnallinen, kognitiivinen ja referoiva funktio molemmissa kontekstissa, sillä esiintymiä oli vain pari keskustelukontekstissa (n=2). Tarinakontekstissa vastaavia esiintymiä oli enemmän (n=16). Vaikka viittaus-suhteita esiintyi vähemmän keskustelukontekstissa, funktioiden käyttö noudatti samaa periaatetta kuin tarinakontekstin kohdalla eli funktioyhdistelmien esiintymismäärä on yhteydessä kontekstin kanssa. Funktioyhdistelmistä siirrytään tarkastelemaan konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden keskinäistä yhteyttä keskustelu- ja tarinakontekstissa (kuvio 11).

KUVIO 11 Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden yhteisesiintyminen keskustelu- ja tarinakontekstissa.

Konstruoidun toiminnan aikana kutakin tyyppiä esiintyi jokaisen funktion kanssa yhtä aikaa molemmissa kontekstissa. Sen avulla on voitu tarkastella konstruoidun toiminnan funktioiden ja tyyppien yhteisesiintymistä. Keskustelukontekstin esiintymien perusteella kaikkia funktioita käytetään kaikkien tyyppien kanssa. Funktioiden esiintymät seuraavat keskustelukontekstille tuttua kaavaa: esiintymiltään yleisin oli kognitiivinen funktio ja sitä seurasivat toiminnallinen ja referoiva. Eniten funktioiden yhteisesiintymiä oli vahvan konstruoidun toiminnan kanssa, jolloin kognitiivista funktiota käytettiin eniten (n=79), sen sijaan referoivan funktion esiintyminen oli vähäistä toisiin funktioihin nähden (n=39). Kaikkia funktiota esiintyi vähiten osittaisen konstruoidun toiminnan kanssa. Toiminnallisen funktion käyttö väheni huomattavasti (n=20), kuten kävi myös kognitiiviselle funktiolle (n=27). Merkittävimmän muutoksen koki referoiva funktio vain parilla esiintymällä (n=2). Heikossa konstruoidussa toiminnassa funktioita käytettiin pitkälti vastaavalla tavalla kuin vahvassa toiminnassa, vaikka funktioita esiintyi vähemmän heikossa toiminnassa. Referoivaa funktiota käytettiin vain muutamia kertoja sekä osittaisessa että heikossa konstruoidussa toiminnassa (n=2-3).

Myös tarinakontekstissa kaikki funktiot esiintyivät useimmin vahvan konstruoidun toiminnan kanssa. Kuviosta voi havaita selkeästi, mitä funktiota käytettiin eniten kyseisessä diskurssissa ja minkä konstruoidun toiminnan tyyppin kanssa. Aiemmin esitelty tulos funktioiden yleisyydestä tarinakontekstissa pätee myös tässä tyyppien ja funktioiden yhteisesiintymisessä. Funktioiden esiintymät ovat yhteydessä niiden yleisyyden kanssa toiminnallisesta kognitiiviseen ja referoivaan funktioon. Vahva konstruoitu toiminta esiintyy useimmiten toiminnallisen funktion kanssa (n=242), mutta vahvaa ei ole käytetty yhtä paljon referoivan funktion kanssa (n=52). Keskustelukontekstin tapaan osittaista konstruointua toimintaa esiintyi funktioiden kanssa vähiten verrattuna toisiin tyyppeihin. Toiminnallista funktiota esiintyi osittaisessa puolel vähemmän kuin vahvassa (n=121) ja kognitiivista funktiota vielä vähemmän (n=62). Referoivan funktion esiintymistä voi kuvailla satunnaisiksi, sillä sitä käytettiin vain yhden kerran osittaisessa ja muutaman kerran heikossa toiminnassa (n=3). Kuitenkin referoiva funktio nähtiin aktiivisemmassa käytössä vahvassa toiminnassa (n=52).

Konstruoidun toiminnan yhteisesiintymistä saadut tulokset osoittavat, että funktioilla ja tyypeillä on keskinäinen yhteys molemmissa konteksteissa. Useita funktioita käytettiin enemmän vahvan tai heikon konstruoidun toiminnan kanssa kontekstista riippumatta, vaikka kontekstien kesken oli eroa siinä, mitä funktiota esiintyi eniten. Lisäksi tyyppijärjestyksellä ei nähty olevan systemaattista käyttöä jatkumoluonteisesti aina vahvasta osittaiseen ja heikkoon tai toisinpäin, vaan konstruoidun toiminnan käyttö perustui diskurssikontekstiin tai diskurssiteemaan.

5 POHDINTA

5.1 Diskurssikontekstin ja diskurssiteeman vaikutus konstruoituun toimintaan

Tähän mennessä konstruoitua toimintaa on tarkasteltu monipuolisesti niin tyyppien kuin funktioiden esiintymien osalta ja lisäksi on analysoitu niiden keskinäistä yhteis-esiintymistä. Tuloksissa on esitetty tarkkoja frekvenssilukemia keskustelu- ja tarinakonteksteista. Kahden eri diskurssikontekstin avulla konstruoitua toimintaa on voitu tutkia suomalaisen viittomakielen rakenteen näkökulmasta laajemmin. Tulosten perusteella konstruoitua toimintaa käytetään eri tavoin keskustelu- ja tarinakonteksteissa. Tutkimuskysymyksien ja tulosten pohjalta voidaan esittää seuraavat keskeiset väittämät konstruoidun toiminnan funktioista:

1. Keskustelukontekstissa tyypillisin funktio on kognitiivinen ja tarinakontekstissa toiminnallinen.
2. Yleisyyden perusteella referoivaa funktiota käytetään vähiten molemmissa konteksteissa.
3. Toiminnallista ja kognitiivista funktiota esiintyy eniten yhdessä molemmissa konteksteissa.
4. Funktioilla on selkeä yhteys vahvaan konstruoituun toimintaan.

Aiemmin esiteltyjen tulosten mukaan konstruoidulla toiminnalla on selkeä vaikutus diskurssikontekstiin ja lopulta diskurssiteemaan eli kontekstin sisäiseen aiheeseen mistä viitotaan, jotka ohjaavat konstruoidun toiminnan käyttöä. Konstruoidun toiminnan käytössä on sanottu olevan paljon yksilöllisiä vaihteluita (Ferrara & Johns-

ton 2014; Jantunen 2017) ja niitä löytyi myös tästä aineistosta. Erityisesti keskustelukontekstissa konstruoidussa toiminnassa oli suurta vaihtelua viittojen välillä verrattuna tarinakontekstissa esiintyvään viittojen väliseen variaatioon. Keskustelukontekstissa konstruoidun toiminnan variaatio viittojen kesken erottui selkeimmin, kun kyseessä oli vahva konstruoitu toiminta: osalla viittojista oli runsaasti vahvaa esittämistä ja toisilla sitä taas esiintyi vähiten. Viittojen keskinäisiä eroja konstruoidun toiminnan käytössä voidaan mahdollisesti selittää sillä, että konstruoidun toiminnan käyttöön liittyy erilaisia normeja riippuen diskurssikontekstista. On tiedossa, että hahmoa esittävää toimintaa käytetään enemmän narratiivissa (Jantunen 2017) ja siksi viittojalle on voinut rakentua kieliopillinen säännöstö siitä, millä tavalla konstruoitua toimintaa käytetään tarinassa. Vastaavaa normatiivista käyttäytymistä ei ole havaittu keskustelukontekstissa, jossa konstruoitua toimintaa voi käyttää vapaammin ja siksi konstruoidun toiminnan variaatiota esiintyi enemmän keskustelu- kuin tarinakontekstissa. Konstruoidun toiminnan vähäisempi variaatio tarinakontekstissa saattaa siis johtua siitä, että tarina on kaikille kutakuinkin sama, tai ainakin tarkasti strukturoitu. Vaikka keskustelussa yleisemat (työ ja harrastukset) ovat myös vakioidet, niiden sisällä on kuitenkin enemmän alateemoja. Esimerkiksi työtä voi olla monenlaista, ja tämä varmasti lisää konstruoidun toiminnan variaatiota. Variaatio osoittaa, että konstruoitua toimintaa käytetään jossain määrin myös keskustelussa. Tässä tutkimuksessa keskustelukontekstista löytyi enemmän esiintymiä kuin aiemmassa tutkimuksessa (Fenlon ym. 2014), ja se vahvistaa, että konstruoitua toimintaa esiintyy kummassakin kontekstissa.

Toisekseen variaation taustalla voi olla kerronnan viittaussuhteiden esittäminen konstruoidun toiminnan avulla. Viittaussuhteiden avulla kerronnan merkityksiä voi tuottaa ja täydentää konstruoidulla toiminnalla (Ferrara & Hodge 2018). Yleisesti tarinalle on tunnusomaista tietty kronologinen järjestys ja juoni, jota pitkin kerronta etenee. Tarinan edetessä hahmoihin viitataan helpommin käyttämällä pelkästään vahvaa konstruoitua toimintaa (Hodge & Ferrara 2014; Jantunen 2018; Jantunen ym. 2020). Viittaussuhteiden vakiintuessa ja tarinan edetessä konstruoitua toimintaa käytetään enemmän ja esittämisen vaihtelut vähenevät pitkin tarinaa. Vastaavaa kronologista järjestystä ei välttämättä esiinny keskustelussa, joten siksi konstruoidun toiminnan käytössä tapahtuu suurta vaihtelua keskustelukontekstissa. Lisäksi aiemman oletuksen vastaisesti vahvaa konstruoitua toimintaa käytettiin yhtä aktiivisesti molemmissa kontekstissa. Runsas vahvan konstruoidun toiminnan käyttö keskustelukontekstissa voi johtua siitä, että keskustelun aiheina olivat työ ja harrastukset, ja niitä diskurssi-teemoja käsitellessä usein näytetään, miten työtä tai jotain harrastusta tehdään (ks. Keränen 2017). Usein näyttäminen on ainoa keino, koska leksikaalisia viittomia ei välttämättä ole (Cormier ym. 2015; Jantunen 2017).

Diskurssiteeman vaikutus konstruoituun toimintaan voi puolestaan selittyä sillä, että toiminnan väheneminen merkitsee diskurssiteeman vaihtumista tietyssä konteks-

tissa. Tuloksen mukaan konstruoidun toiminnan esiintymät poikkesivat diskurssikonk tekstien välillä, jolloin tarinakontekstissa oli enemmän esiintymiä kuin keskustelussa. Tämä vahvisti myös Jantusen (2018) käsitystä siitä, että tyyppien esiintymät saattavat muuttua diskurssikonk tekstien välillä eli diskurssin muutos narratiivisesta keskusteluun voi johtaa konstruoidun toiminnan käytön vähenemiseen. Sen lisäksi Ferraran ja Johnstonin (2014) mukaan leksikaalisten viittomien käyttö ohjaa kerronnan kulkua konstruoidussa toiminnassa eli keskusteluaiheen vaihtumista esitetään usein leksikaalisella ilmauksella. Tällöin mitä vähemmän konstruointia toimintaa esiintyy keskustelussa, sitä enemmän se voi sisältää diskurssiteemojen vaihtelua. Tämän mukaan keskustelukontekstissa esiintyisi enemmän konstruoidun toiminnan vaihtelua, mikä pitää paikkansa tässä aineistossa. Ihmiset keskustelevat eri aiheista, jotka jo lähtökohtaisesti saattavat luoda hyvin vaihtelevia edellytyksiä konstruoidun toiminnan käytölle. Tätä havainnollisti hyvin aineistoon sisältyneet keskustelut työstä ja harrastuksista, joissa annettiin esimerkkejä konkreettisesta tekemisestä usein konstruoidun toiminnan avulla. Jos verrataan esimerkiksi keskusteluun, jossa käsitellään työtä politiikassa, ei silloin välttämättä muodostu yhtä paljon esittäviä toimintoja. Näin ollen diskurssin lisäksi myös keskustelun alateemat voivat ohjata erilaisiin konstruoidun toiminnan käyttöihin eri konteksteissa. Voidaan siis pohtia että, mikäli keskusteluaiheet olisivat olleet vähemmän toimintaa sisältäviä tai aiheesta, josta on runsas leksikaalinen varasto, olisiko näillä seikoilla ollut vaikutusta konstruoidun toiminnan esiintymismääriin.

Kuten edellä mainitut esimerkit osoittavat, monet tekijät voivat vaikuttaa konstruoidun toiminnan käyttöön. Yhtenä merkittävänä tekijänä voidaan kuitenkin pitää artikulaattorien käyttöä konstruoidussa toiminnassa, koska esittävä toiminta perustuu niin sanottuun vaihtoehtoiseen diskurssistrategiaan kontekstin ja teeman ympärillä (mm. Metzger 1995; Cormier ym. 2015; Ferrara & Hodge 2018). Viittoja voi siis valita, miten paljon informaatiota esitetään konstruoidun toiminnan avulla. Funktioiden yleisyyden perusteella keskustelukontekstissa tyypillisin käytetty funktio oli kognitiivinen funktio ja tarinakontekstissa puolestaan toiminnallinen funktio. Tämä tulos viittaa siihen, että funktioilla on oma merkityksensä diskurssikonk tekstissa ja viittoja painottaa kerronnassa eri asioita kontekstista riippuen. Konstruoidun toiminnan käyttö keskittyy keskustelussa yleensä enemmän hahmon ominaisuuksiin tai piirteisiin, kuten hahmon tunteisiin, asenteisiin ja tekemisen tapaan. Sen sijaan tarinakonteksti sisältää usein hahmon konkreettisen tekemisen esittämistä, joten oletettavasti siksi tarinakontekstissa esiintyi enemmän toiminnallista funktiota.

Kognitiivisten toimintojen vähäisyys tarinassa saattaa johtua myös siitä, että konkreettista toimintaa esittäviä ilmauksia on normatiivisesti vakiinnutettu tuttuihin toimintamalleihin (ks. Keränen 2017). Sen ansiosta toiminnallisia funktioita on helpompaa esittää tai havaita kuin kognitiiviseen funktioon liittyviä tulkinnanvaraisia toimintoja. Lisäksi kognitiivista funktiota esiintyy myös mikroeleisesti (engl. *microgesture*) tai samankaltaisena jonkin toisen funktion kanssa, minkä vuoksi esiintymiä on

voinut helposti jäädä huomaamatta. Toimintaa esittäviin tilanteisiin saatetaan kiinnittää herkemmin huomiota, minkä takia mikroeiset kuvaukset voivat jäädä vähemmälle huomiolle. Tämä on mahdollisesti johtanut siihen, että kognitiivista toimintaa esiintyi vähemmän tarinakontekstissa kuin keskustelussa. Tätä pohdintaa tukee myös aiemmat tutkimukset ei-manuaalisista signaaleista, jotka voivat yksinään tuottaa kielellisesti merkittävää informaatiota (Jantunen ym. 2018a ja 2018b) ja siitä kuinka samankaltaisella signaalilla voidaan viitata useampaan eri asiaan (Puupponen 2019). Tähän mennessä tulokset ovat vahvistaneet aiempaa oletusta siitä, että konstruoitua toimintaa käytetään eri tehtävissä keskustelu- ja tarinakontekstissa.

Diskurssikontekstista riippuu mitä funktioita esiintyy ja mitä asioita esitetään konstruoidulla toiminnalla. Useita funktioita käytettiin tämän aineiston perusteella enimmäkseen vahvassa ja heikossa konstruoidussa toiminnassa. Tämä antaa viitteitä siitä, että nämä kaksi tyyppiä ovat vastakohtaisen suhteensa vuoksi selkeämmin havaittavissa kuin osittainen konstruoitu toiminta. Siihen viittaa myös tuore tutkimus, jossa todetaan, että osittainen toiminta voidaan määritellä hämärärajaiseksi, sillä se sisältää ominaisuuksia niin vahvasta kuin heikosta konstruoidusta toiminnasta (Jantunen ym. 2020). Tämäkin voi osaltaan selittää, miksi osittaisen konstruoidun toiminnan esiintymät olivat vähäisimpiä. Esiintymämäärien ero osittaisen ja heikon konstruoidun toiminnan välillä oli kuitenkin pieni. Vahvasta konstruoidusta toiminnasta voi sen sijaan päätellä, miten funktioita käytetään konstruoidussa toiminnassa. Tulokset osoittivat kaikilla funktioilla olevan selkeä yhteys vahvaan konstruoituun toimintaan, jossa on tyypillistä käyttää useita artikulaattoreita voimakkaasti. Tarkkoja frekvenssejä funktioiden yhteydestä artikulaattorien kanssa ei vielä ole, mutta oletettavasti artikulaattorien käyttö on yhteydessä funktioiden esiintymien kanssa ja esiintymät viittaisivat myös siihen, miten artikulaattoreita käytetään eri funktioissa. Oletettavasti toiminnallisia ilmauksia näytetään eniten käsien toimintojen avulla ja hahmon kognitiivista toimintaa esitetään kasvojen toiminnoilla. Johdonmukaisesti ajateltuna mitä enemmän on esittäviä ilmauksia, sitä enemmän on artikulaattoreita mukana. Sen perusteella vahvassa konstruoidussa toiminnassa käytetään useammin kahta tai harvemmin kolmea funktiota yhtä aikaa.

Funktiot voivat myös esiintyä yhdessä toistensa kanssa konstruoidun toiminnan aikana ja sen lisäksi yksin tai peräkkäisenä jaksena. Aineistosta löytyi yksittäisiä funktioita ainoana esiintymänä ja se osoitti, että funktiot voivat esiintyä myös ilman muita funktioita. Konstruoidun toiminnan tyyppien esiintymismäärät olivat pienemmät kuin funktioiden esiintymismäärät. Tämä viittaa siihen, että yhdellä konstruoidulla toiminnalla voi olla useampi funktio. Eri funktioita hyödynnetään asian kertaamisessa, vahvistamisessa, täydentämisessä tai eri toimintoina. Lisäksi kahden tai kolmen samanaikaisen funktion yhdistelmiä esiintyi konstruoidussa toiminnassa. Näiden esiintymien perusteella saatiin tuloksia funktioiden keskinäisestä suhteesta ja tulokset osoittivat, että funktiot esiintyvät useammin parina kuin kolmen funktion yhdistelmänä. Sama funktio voi myös esiintyä useamman kerran peräkkäin toiminnan aikana.

Näihin mahdollisiin esiintymiin on viitattu myös aiemmassa tutkimuksessa, jossa on todettu, että konstruointia toimintaa voi esiintyä samanaikaisesti viitotuissa lauseissa tai peräkkäin lauseiden kanssa etenkin narratiivisessa (Jantunen 2017). Tätä esiintymistä ei kuitenkaan voi yleistää, koska tarkkoja frekvenssejä näille tapauksille ei vielä ole.

Funktioiden keskinäisestä suhteesta kertoo puolestaan se, että kognitiivisella ja toiminnallisella funktiolla oli selkeä keskinäinen yhteys keskustelukontekstissa ja tarinakontekstissa. Konstruoidussa toiminnassa hahmon tekemiseen viittaavaa toiminnallista funktiota esiintyi kognitiivisen ja referoivan funktion kanssa vähemmän keskustelukontekstissa, kun taas tarinakontekstissa toiminnallisen funktion kanssa esiintyi enemmän kognitiivista ja referoivaa toimintaa, kuten hahmon tunteita, asennetta, ajatuksia ja sanomisia. Tämä osoittaa viittaussuhteiden olevan ominaisia tarinakontekstille. Kognitiivinen funktio toimii kuvauksena hahmon muusta toiminnasta, siksi toiminnallinen funktio esiintyy useimmiten kognitiivisen funktion kanssa ikään kuin tukeakseen tai täydentääkseen toinen toistaan ja lisäksi nämä funktiot tuotetaan eri artikulaattoreilla. Näin kertomuksesta muodostuu kokonaisvaltaisempi kuvaus tilanteesta niin kertojalle itselleen kuin myös vastaanottajalle. Sen sijaan referoivaa funktiota esiintyi vähiten kummassakin kontekstissa ja etenkin toiminnallisen sekä referoivan funktion keskinäinen yhteys oli vähäinen muihin funktioihin nähden. Referoivan funktion esiintymien vähäisyys voi johtua siitä, että hahmon sanomisia tai ajatuksia ei aina referoida suoraan, vaan konstruoidulle toiminnalle on ominaista myös lisäksi näyttää hahmon toimintaa eli funktio toimii täydentävänä ilmauksena. Toinen mahdollinen syy voi olla se, että referoivan funktion esittäminen tapahtuu useimmiten kerronnan hahmona kuin kertojana. Tätä tukee myös Cormierin ym. (2015) kuvaus kerronnan rooleista, jossa vahvaa konstruointia esiintyy ainoastaan hahmon roolissa ja konstruoidun toiminnan tyyppinä esiintyy vaihtelevasti hahmon roolin lisäksi myös kertojan roolissa. Tämä kuvaus tukee tutkimuksen tuloksia, sillä molempien perusteella referoivaa funktiota esiintyi eniten vahvassa konstruoidussa toiminnassa.

Referoivan funktion esiintymistä ei ehkä havaita yhtä helposti kuin muita funktioita, sillä hahmon ajatuksia ja sanomisia esittäviä toimintoja esiintyy viittojan esittäessä viittauksia jossain roolissa. Konstruoidun toiminnan aikana roolien esittäminen voi näyttäytyä hämärärajaisena, eikä ole selvää esittääkö viittoja hahmon sanomisia tai ajatuksia hahmon vai kertojan omana. Useiden hahmojen mukaantulo voi johtaa myös hämärärajaiseen esittämiseen, jolloin roolien erottaminen toisistaan ei ole helppoa. Konstruoidussa toiminnassa kertojan roolissa viittoja käyttää joitain konstruoidun toiminnan elementtejä, mutta hahmona viittoja käyttää eri artikulaattoreita voimakkaasti. Siinä tilanteessa kertojan rooli erottuu hahmosta, kun taas useita hahmon rooleja on vaikeampaa erottaa toisistaan. Esimerkiksi suomalaisen viittomakielen lasten kerrontataidon tutkimuksen mukaan lasten konstruoidun toiminnan käytöstä ei ole vielä tietoa, mutta osalla lapsista oli vaikeuksia erottaa kertomuksesta eri hahmon

rooleja toisistaan (Pietarinen 2021). Joten useampien funktioiden samanaikainen käyttö voi toimia eräänlaisena erottavana tekijänä hämärärajaisten esiintymien välillä.

Avoimeksi kysymykseksi jääkin se, miten funktiot todellisuudessa esiintyvät artikulaattorien kanssa sekä poikkeavatko tulokset konstruoidun toiminnan tyypistä. Konstruoidun toiminnan käytöstä on edelleen vähän tietoa, joten ilmiö kaipaa syvällisempää tutkimusta. Esimerkiksi Puupposen ym. (2021) tutkimuksessa havaittiin, että narratiivikontekstissa vanhempi ikäpolvi käyttää konstruointia enemmän kuin nuoret aikuiset. Lasten konstruoidun toiminnan vähäiseen käyttöön liittyen Pietarinen (2021) pohti, voiko konstruoidun toiminnan esiintymisen vähäisyys johtua lasten tyyllisestä tavasta viittoja. Voidaan siis miettiä, päteekö viittomistavan vaikutus esiintymien vähäisyyteen myös kaikkien viittojen kohdalla iästä huolimatta ja voiko konstruoidun toiminnan tyyppien käyttöasteen vaihtelu johtua rajaavasta konstruoidun toiminnan luokituksista. Siksi on tarpeen pohtia luokituksen muuttamista tai laajentamista sitä koskemaan myös esimerkiksi kinemaattisia ilmauksia Jantusen ym. (2020) ehdottamalla tavalla. Luokituksen muuttamisesta voi seurata erilainen tulos tyyppien käyttöasteesta, jolloin heikkoa konstruointia saattaa esiintyä joko enemmän tai lähes yhtä paljon kuin vahvaa toimintaa. Kinemaattisten ilmauksien mukaan ottaminen antaa uuden näkökulman siihen, miten funktiot esiintyvät tyyppien kanssa. Sen tiedon avulla konstruoidun toiminnan käyttöä voidaan tarpeen mukaan lisätä ja vahvistaa viittomakielen opetuksessa. Tässä tutkimuksessa funktioiden esiintymät näyttävät tulosten perusteella kuitenkin vahvistavan aiempaa käsitystä siitä, miten konstruointia käytetään eri diskursseissa ja mitkä seikat voivat vaikuttaa konstruoidun toiminnan käyttöihin. Tässä vaiheessa onkin perusteltua todeta, että diskurssikontekstilla tai diskurssiteemalla on vaikutusta konstruoidun toiminnan käyttöön.

Tuloksia voidaan hyödyntää viittomakielen opetuksessa, sillä esimerkiksi funktioiden avulla voi oppia tunnistamaan erilaisia diskurssistrategioita ja ymmärtämään, miten funktiot vaikuttavat konstruoidun toiminnan käyttöön. On havaittu, että konstruoidun toiminnan aikana kerronnan roolien erottamisessa voi olla vaikeuksia, joten opetuksessa voidaan keskittyä harjoittelemaan enemmän narratiivista tuottamista sekä selkeyttämään hahmojen viittaussuhteita käyttämällä funktioita ja artikulaattoreita monipuolisesti. Käyttämällä erilaisia strategioita konstruointiin voi sisällyttää enemmän asioita kuin vain leksikaalisilla ilmauksilla. Lisäksi tieto siitä, mikä funktio esiintyy eniten tai mitkä funktiot toimivat yhdessä toisen funktion kanssa tietyssä kontekstissa, auttaa saamaan kerronnan sisällöstä mahdollisimman yhtenäisen. Tämä tutkimus esittelee uusia johtopäätöksiä konstruoidun toiminnan käytöstä ja se täydentää myös tulevia tutkimuksia konstruoidusta toiminnasta.

5.2 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti

Tutkielmassani konstruoitua toimintaa on tarkasteltu kahdesta diskurssikontekstista, keskustelu- ja tarinakontekstista, joista on saatu tarkkoja frekvenssejä tyyppien ja funktioiden esiintymisestä suomalaisen viittomakielen rakenteessa. Tähän mennessä viittomakielten tutkimuksessa konstruoitua toimintaa on tutkittu lähinnä tyyppien näkökulmasta tarinakontekstissa, ja tämänkaltaista funktioiden tai diskurssien välistä frekvenssitutkimusta ei ollut vielä saatavilla mistään viittomakielestä. Siksi tämä tutkimus tarjoaa merkittävän pohjan ilmiön tutkimiselle ja mahdollisille jatkotutkimuksille. Tutkimuksen validiutta ja reliabiliteettia voidaan varmistaa selkeästi rajatuilla tutkimuskysymyksillä, sopivalla tiedonkeruumenetelmällä ja edustavalla otoksella (Heikkilä 2014). Vaikka suoranaisesti tutkielman aihetta koskevaa tietoa ei aina ollut helposti saatavilla, useita viittauksia tai tutkimuksia on kuitenkin pystytty yhdistämään toisiinsa ja rakentamaan niistä tarvittava teoreettinen viitekehys tälle tutkimukselle. Lisäksi aiemmat tutkimukset konstruoidusta toiminnasta ovat antaneet suunta- viivoja siihen, millä tavalla tutkimus kannattaa toteuttaa ja mihin muihin asioihin on kiinnitettävä huomiota mahdollisimman kattavan tutkimuksen toteuttamiseksi. Tutkimuksen osallistajat olivat äidinkieleltään viittomakielisiä viittoja, joilla ei ollut keskenään suurta vaihtelua taustatekijöiden, kuten asuinpaikan, sukupuolen ja iän näkökulmasta. Näin ollen ilmiötä on lähestytty vertaillen viittoja keskenään ja tuloksia on tarkasteltu tästä näkökulmasta, mutta samalla tutkimus ei ota kantaa muuttuvien tekijöiden mahdollisiin vaikutuksiin konstruoidun toiminnan esiintymiseen. Muuttujien mukaan ottaminen tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman jatkotutkimuksia varten.

Tutkimuksessa käytetyn laadullis-määrällisen menetelmän ansiosta ilmiötä on voitu lähestyä ymmärtämällä ilmiön merkityksiä ja tulkitsemalla niitä määrällisesti frekvenssien avulla. Määrällisessä tutkimusotteessa kuten frekvenssitutkimuksessa kuvataan numeeristen suureiden avulla kahden tai useamman muuttujan välisiä suhteita ja selvitetään lukumääriin, prosentiosuuksiin liittyviä kysymyksiä sekä tutkittavassa ilmiössä tapahtuneita muutoksia (Heikkilä 2014). Tutkimuksessa vaadittujen tilastojen tulkintaan on tarvittu rinnalle myös ilmiön semioottista tarkastelua. Laadullis-määrällinen menetelmä on siksi soveltunut hyvin tähän tutkimukseen ja sen avulla on voitu selvittää vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tuloksien vertailevana tutkimuspohjana on käytetty aiempia tutkimuksia konstruoidun toiminnan tyypeistä tai niiden esiintymistä narratiivisessa kontekstissa ja niitä on voitu peilata saatujen tuloksien kanssa luotettavuuden lisäämiseksi huolimatta siitä, että näiden kontekstien tulokset eivät ole suoraan verrattavissa keskenään. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty valmiiksi annotoitua korpuspohjaista aineistoa, mikä on osaltaan auttanut fokuksen pyysymisessä tutkittavassa aiheessa ja se on myös mahdollistanut tutkimuksen toteuttamisen hiukan laajemmalla mittakaavalla, koska työskentely annotoinnin parissa olisi

vaatinut runsaasti enemmän aikaa. Toisaalta valmiin aineiston myötä on jouduttu selvittämään enemmän siihen liittyvää prosessia, kuten esimerkiksi millä tavalla annotointi on toteutettu ja miksi on tehty tiettyjä ratkaisuja, joihin tutkija itse ei ole voinut vaikuttaa. Kuten todettua, konstruoidussa toiminnassa esiintyy runsaasti hämärärajaisuutta ja siksi aineiston annotointi ei aina ole helppoa. Monipuolisella tarkastelulla osoitetaan, mitkä syyt ovat mahdollisesti johtaneet tiettyihin ratkaisuihin, ilmiöiden esiintymisiin tai tuloksien poikkeavuuteen. Erilaisten tutkimusprosessiin liittyvien syiden ja seurauksien arvioinnilla on myös parannettu tutkimuksen luotettavuutta.

Konstruoidun toiminnan tyyppien ja funktioiden annotointi on perustunut aiemmissa tutkimuksissa luotuihin määrittelyihin. Tässä tutkimuksessa ei ole spesifioitu mitkä artikulaattorit edustavat kutakin hahmoa. Ei siis ole määritetty, että esimerkiksi passiivinen käsi edustaa kertojaa, aktiivinen käsi hahmoa ja muut artikulaattorit, kuten pää, kasvot tai keho toista hahmoa. Tällaisten harvinaisten tapausten tarkka erittely ei ollut mahdollista toteuttaa nyt käytössä olleilla konventioilla, sillä kerronnan rooleille on annotoinnissa osoitettu vain kaksi riviä eli kertoja ja hahmo. Nämä rivit viittaavat yleensä siihen, kumpaa roolia tai hahmoa on useammalla artikulaattorilla ilmaistu. Tämä merkintätapa ei myöskään huomioi sitä, kumpi hahmo on vahvemmin ilmaistu, eli kumpi on ilmauksessa ensisijaisena ja kumpi toissijaisena. Tapauksissa, joissa esiintyy samanaikaisesti kaksi tai useampi esitetty hahmo, on annotointi tehty yleensä eri rooliriveille ja jos esimerkiksi kahdesta hahmosta ei kumpikaan ollut ensisijainen, niin ne ovat annotoitu rinnakkain (Wainio 2020). Tämän seurauksena kaikki muu merkittävä tieto, kuten esittääkö viittoja yhtä vai useampaa hahmoa samanaikaisesti tai missä suhteessa nämä jaksot ovat keskenään, jää hämärän peittoon. Vaikka roolit voivat olla hämärärajaisia, on kuitenkin myös selkeitä tapauksia, mutta niillekään ei sopivaa annotointiratkaisua vielä ole (ks. Jantunen ym. 2020).

Konstruoidusta toiminnasta ei ole saatavilla vielä tarkkaa näyttöä artikulaattorien käytöstä funktioiden kanssa. Vaikka konstruoidun toiminnan funktioiden annotoinnissa on huomioitu ei-manuaalisia eleitä, niitä on annotoitu kuitenkin erottelematta yhtenä kokonaisuutena tietyn funktion alle. Konstruoidun toiminnan aikana esimerkiksi kasvojen ilmaukset voivat merkitä muun muassa asenteita tai mielipiteitä, viittoman perusmerkitykseen tai esitettyyn toimintaan lisääviä adverbiaalimaisia ilmeitä ja itsenäisinä tuotettuja verbaalimaisia ilmauksia, kuten ”silmien-avaamista” tai ”puhaltamista” (Wainio 2020). Yleisesti ottaen ei-manuaaliset eleet ovat erittäin ilmaisuvoimaisia, joten siksi niiden käyttö konstruoidussa toiminnassa ansaitsee tarkastelua.

Konstruoidun toiminnan funktioiden annotointi on mahdollistanut kuitenkin lähinnä erottelun perättäisten funktioiden avulla – tässä tapauksessa mahdollisesti myös eri hahmojen funktioina – jolla on vaikutus funktioiden korkeisiin lukemiin suhteessa konstruoidun toiminnan esiintymiin. Kyseiset poikkeavuudet näyttäytyvät esimerkiksi viittojakohtaisissa variaatioissa, joissa tuloksia on esitetty prosenttien sijasta

frekvensseinä. Tätä voidaan kuitenkin pohtia myös toisesta näkökulmasta: funktioiden perättäisyys ei välttämättä aina johdu useista hahmoista, vaan konstruoidun toiminnan aikana voi esiintyä useita eri funktioita jopa yhdenkin hahmon kanssa. Tämän teorian todistaminen kuitenkin vaatii näiden ilmiöiden monipuolisempaa tarkastelua. Siksi tuloksia tarkasteltaessa on myös huomioitava ilmiön muut mahdolliset syy- ja seuraussuhteet, jotta tutkimuksesta tulee mahdollisimman validi.

Tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia on verrattu paitsi diskurssikontekstien myös aiempien tutkimuksien välillä. Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset aiempien tutkimusten kanssa. Konstruoidun toiminnan käytössä esiintyy vaihtelua yksittäisten viittojen välillä (Ferrara & Johnston 2014; Jantunen 2017), eri-ikäisten viittojen välillä (Puupponen ym. 2021), kerrontataidoista riippuen lasten välillä (Pietarinen 2021), sekä eri kontekstien - keskustelun (Fenlon ym. 2014; Puupponen ym. 2021) ja narratiivin (Jantunen 2017; Ferrara & Halvorsen 2017) välillä. Tämä vahvistaa sen, että konstruointua toimintaa käytetään monenlaisissa tilanteissa ja eri viittomakielissä, koska konstruoitu toiminta on tyypillinen osa viittomakielen rakennesysteemiä. Vaikka konstruoidun toiminnan funktioista ei ole tehty aiempaa tutkimusta, funktioiden käyttö on yhteydessä konstruoidun toiminnan käytön kanssa. Niinpä tähän saakka esiteltyjen tulosten ja pohdintojen perusteella, tutkimuksen päätuloksia voidaan yleistää koskemaan suomalaisen viittomakielen lisäksi myös muita viittomakielisiä.

6 LOPUKSI

Tässä työssä konstruointua toimintaa on tarkasteltu tyyppien ja funktioiden esiintymisen näkökulmasta sekä keskustelussa että narratiivissa. Konstruoidun toiminnan tyyppinä on luokiteltu kolmitasoisesti vahvasta osittaiseen ja heikkoon konstruoituun toimintaan. Funktioiden osalta niiden esittäviä merkityksiä on luokiteltu toiminnalliseksi, kognitiiviseksi ja referoivaksi funktioksi. Ilmiötä on lähestytty hämärärajan ja epäkonventionaalisen aineksena, joka voi esiintyä eri syiden motivoimina. Tutkimuksen pääasiallinen tavoite on ollut selvittää konstruoidun toiminnan käyttötarkoitusta, esiintymien yleisyyttä sekä tyyppien ja funktioiden välistä yhteyttä eri diskursseissa. Näiden pohjalta on toteutettu korpusaineiston havainnointia ja frekvenssitutkimusta.

Tulokset osoittavat, että konstruointua toimintaa käytetään eri tavoin keskustelussa ja tarinassa. Sen lisäksi konstruoidun toiminnan käytössä on variaatiota viittojen välillä etenkin keskustelukontekstissa. Yleisesti ottaen kognitiivista ja toiminnallista funktiota käytetään konstruoidussa toiminnassa. Keskustelukontekstissa kognitiivista funktiota on esiintynyt eniten ja tarinakontekstissa korostuu puolestaan toiminnallinen funktio. Molemmissa referoivaa funktiota on käytetty vähiten. Tutkimuksessa on tarkasteltu funktioiden keskinäistä yhteyttä, jossa toiminnallista ja kognitiivista funktiota esiintyy muista funktioyhdistelmistä eniten molemmissa konteksteissa. Näiden lisäksi konstruoidun toiminnan tyypeistä vahvaa konstruointua toimintaa on käytetty eniten kummassakin kontekstissa diskurssityypistä huolimatta. Konstruoidun toiminnan tyypeistä eniten käytettiin vahvaa, sitten heikkoa ja viimeisenä osittaista konstruointua toimintaa. Vahvan konstruoidun toiminnan selkeä yhteys funktioihin on antanut viitteitä siitä, miten artikulaattoreita käytetään konstruoidussa toiminnassa ja miten funktiot mahdollisesti esiintyvät artikulaattorien avulla. Tästä teemasta saisi myös mahdollisen jatkotutkimusaiheen.

Tutkimuksesta on nostettu esiin merkittäviä havaintoja monifunktioisista esiintymisistä, joissa funktioiden on mahdollista esiintyä yksin, yhdistelmänä ja peräkkäi-

senä konstruoidun toiminnan aikana. Näistä esiintymisistä on tarpeen tehdä tarkempia tutkimuksia, sillä niillä on vaikutusta konstruoidun toiminnan käyttöön. Lopuksi tulosten perusteella on vastattu kaikkiin tutkimuskysymyksiin, ja tutkimus on herättänyt mielenkiintoa pohtia aiheita jatkotutkimuksiin. Tähän viitaten on tarpeen syventää tutkimuksia konstruoidusta toiminnasta, kuten esimerkiksi funktioiden mahdollista järjestystä kerronnassa, merkitysfunktioiden esiintymiä sekä frekvenssejä. Tässä tutkimuksessa ei ole huomioitu muuttuvien taustatekijöiden vaikutusta konstruoidun toiminnan esiintymiin ja niiden käyttöön, joten muuttujat huomioiva tutkimus voi tarjota tärkeää tietoa konstruoidun toiminnan käytöstä. Käsillä oleva frekvenssitutkimus on ensimmäinen vertaileva tutkimus konstruoidusta toiminnasta ja sen funktioista kahden eri tekstilajien välillä, ja tämä aihe tarvitsee edelleen kokonaisvaltaista tarkastelua.

LÄHTEET

- Briggs, Raymond 1978: *The Snowman*. London: Hamish Hamilton.
- Cormier, Kearsy, Smith, Sandra & Sevcikova Sehyr, Zed 2015: Rethinking constructed action. –*Sign Language & Linguistics* 18 (2), s. 167–204.
- Crasborn, Onno & Sloetjes, Han 2008: Enhanced ELAN functionality for sign language corpora. *Proceedings - The 3rd Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages: Construction and Exploitation of Sign Language Corpora*, s. 39–43.
- Crasborn, Onno, Van der Kooij, Els, Waters, Dayfydd, Woll, Bencie & Mesch, Johanna 2008: Frequency distribution and spreading behavior of different types of mouth actions in three sign languages. –*Sign Language & Linguistics* 11 (1), s.45–67.
- Fenlon, Jordan, Schembri Adam & Cormier Kearsy 2018: Modification of indicating verbs in British Sign Language: a corpus-based study. –*Language* 94 (1), s. 84–118.
- Fenlon, Jordan, Schembri, Adam, Johnston, Trevor & Cormier, Kearsy 2015: *Documentary and Corpus Approaches to Sign Language Research* – Eleni Orfanidou, Bencie Woll & Gary Morgan (toim.), *Research methods in sign language studies: A practical guide*. Chichester, England: Wiley Blackwell.
- Fenlon, Jordan, Schembri, Adam, Rentelis, Ramas, Vinson, David & Cormier, Kearsy 2014: Using conversational data to determine lexical frequency in British Sign Language: The influence of text type. –*Lingua* 143, s. 187–202.
- Ferrara, Lindsay 2020: Some interactional functions of finger pointing in signed language conversations. –*Glossa: a journal of general linguistics*, 5 (1): 88, s. 1–26.
- Ferrara, Lindsay & Hodge, Gabrielle 2018: Language as Description, Indication, and Depiction. –*Frontiers in Psychology* 9: 716, s. 1–15.
- Ferrara, Lindsay & Halvorsen, Rolf 2017: *Depicting and describing meanings with iconic signs in Norwegian Sign Language*. –*Gesture* 16 (3), s. 371–395. John Benjamins Publishing Company.

- Ferrara, Lindsay & Johnston, Trevor 2014: Elaborating who's what: a study of constructed action and clause structure in Auslan (Australian Sign Language). –*Australian Journal of Linguistics* 34 (2), s. 193–215.
- Ferrara, Lindsay 2012: The grammar of depiction: Exploring gesture and language in Australian Sign Language (Auslan). Väitöskirja. Australia: Sydney, NSW, Macquarie University.
- Heikkilä, Tarja 2014: Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Edita.
- Hodge, Gabrielle & Cormier, Kearsy 2019: Reported speech as enactment. –*Linguistic Typology* 23 (1), s. 185–196.
- Hodge, Gabrielle, Ferrara, Lindsay & Anible, Benjamin 2019: The semiotic diversity of doing reference in a deaf signed language. –*Journal of Pragmatics* 143, s. 33–53.
- Hodge, Gabrielle & Ferrara, Lindsay 2014: Showing the story: Enactment as performance in Auslan narratives. – Lauren Gawne & Jill Vaughan (toim.), *Selected Papers from the 44th Conference of the Australian Linguistic Society* 1 (44), s. 372–397. Australia: Melbourne. October 2013.
- Hoffrén, Noora 2019: Kuvailevien viittomien ja konstruoidun toiminnan yhteispeli. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- Jantunen, Tommi, De Weerd, Danny, Burger, Birgitta & Puupponen, Anna 2020: The more you move, the more action you construct: A motion capture study on head and upper-torso movements in constructed action in Finnish Sign Language narratives. –*Gesture* 19 (1), s. 76–101.
- Jantunen, Tommi, Burger, Birgitta & Puupponen, Anna 2018a: Constructed action types and eye behavior in Finnish Sign Language. *A paper presented at the 8th Conference of the International Society for Gesture Studies (ISGS 8)* organized in Cape Town, South Africa, on July 4–8, 2018.
- Jantunen, Tommi, Burger, Birgitta & Puupponen, Anna 2018b: The kinematics of constructed action in sign language narration: A motion capture study. *A paper presented at the 51st Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea (SLE 2018)* organized in Tallinn, Estonia, August 29–September 1, 2018.

- Jantunen, Tommi 2018: Viittomakielet hybridisysteeminä: hämärärajaisuus ja epäkonventionaalisuus osana viittomakielten rakennetta. –*Puhe ja kieli* 38 (3), s. 109–126.
- Jantunen, Tommi 2017: Constructed action, the clause and the nature of syntax in Finnish Sign Language. –*Open Linguistics* 3, s. 65–85.
- Jantunen, Tommi 2003: Viittomien historiallinen muutos ja deikonisaatio suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli* 23 (1), s. 43–60.
- Johnston, Trevor 2012: Lexical Frequency in Sign Languages. –*The Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 17 (2), s. 163–193.
- Johnston, Trevor & Schembri, Adam 2010: Variation, lexicalization and grammaticalization in signed languages. –*Langage et société* 131 (1), s. 19–35.
- Keränen, Jarkko 2017: Käsiotteen ja viittomakielisen käsimuodon välinen ikonisuus kognitiivis-semioottisesta näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Liddell, Scott K. 2003: Grammar, gesture and meaning in American Sign Language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lillo-Martin, Diane: 2012: Utterance reports and constructed action. – Roland Pfau, Markus Steinbach & Bencie Woll (toim.), *Sign language: An international handbook*, s. 365–387. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Mayer, Mercer 1969: *Frog, Where Are You?* New York: Dial Press.
- Metzger, Melanie 1995: Constructed dialogue and constructed action in American Sign Language. – Cecil Lucas (toim.), *Sociolinguistics in Deaf communities*, s. 255–271. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Perniss, Pamela 2015: Collecting and Analyzing Sign Language Data: Video Requirement and Use of Annotation Software – Eleni Orfanidou, Bencie Woll & Gary Morgan (toim.), *Research methods in sign language studies: A practical guide*. Chichester, England: Wiley Blackwell.
- Perniss, Pamela, Thompson Robin & Vigliocco, Gabriella 2010: Iconicity as a general property of language: Evidence from spoken and signed languages. –*Frontiers in Psychology* 1 (227), s. 1–15.

- Pietarinen, Heta 2021: Suomalaista viittomakieltä omaksuvien 8-vuotiaiden lasten kerrontataidot SVK-NARRATI menetelmällä arvioituna. Pro gradu -tutkielma. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Puupponen, Anna, Kanto, Laura, Wainio, Tuija & Jantunen, Tommi (arvioitavana): Variation in the use of constructed action according to discourse type and age in Finnish Sign Language. Tarjottu julkaistavaksi *Language & Communication* maaliskuussa 2021.
- Puupponen, Anna 2019: Towards understanding nonmanuality: A semiotic treatment of signers' head movements. –*Glossa: a journal of general linguistics* 4 (1): 39, s. 1-39.
- Quer, Josep 2019: Delimiting reported discourse: Cross-modal criteria. –*Linguistic Typology* 23 (1), s. 221–228
- Quer, Josep 2018: On categorizing types of role shift in Sign languages. –*Theoretical Linguistics*, 44 (3-4), s. 277–282.
- Rissanen, Terhi 1985: Suomalaisen viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopisto: Yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja: 12.
- Salonen, Juhana, Puupponen, Anna, Takkinen, Ritva, Jantunen, Tommi 2019: Suomen viittomakielten korpusta rakentamassa. – Jarmo Harri Jantunen, Sisko Brunni, Niina Kunnas, Santeri Palviainen, Katja Västi (toim.), *Proceedings of the Research data and humanities (RDHum) 2019 conference : data, methods and tools*, Studia Humaniora Ouluensia, 17. Oulu: Oulun yliopisto. s. 83–98.
- Sandler, Wendy 2009: Symbiotic symbolization by hand and mouth in sign language. –*Semiotica* 174 (1-4), s. 241–275.
- Schembri, Adam 2003: Rethinking 'Classifiers' in Signed Languages – Karen Emmorey (toim.), *Perspectives on Classifier Constructions in Sign Languages*. s. 3–35. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Svk -korpusaineisto 2019: Annotointiohjeet. – Salonen, Juhana, Wainio, Tuija, Kronqvist, Antti & Keränen, Jarkko. Kieli- ja viestintätieteiden laitos, viittomakielenkeskus.

- Svk -korpusaineisto 2018: Annotointiohjeet. – Keränen, Jarkko, Nieminen, Henri, Salonen, Juhana, Green, Olga, Pippuri, Outi, Wainio, Tuija & Takkinen, Ritva. Kieli- ja viestintätieteiden laitos, viittomakielenkeskus.
- Takkinen, Ritva, Salonen, Juhana, Puupponen, Anna & Nieminen, Henri 2020: Miten viittomakielen korpusta luodaan ja mihin sitä tarvitaan? : viittomakielten korpukset ja niiden tehtävät. –*Puhe ja kieli* 40 (1), s. 61–82
- Tannen, Deborah 1989: Talking voices: Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viittomakielenkeskus 2020: Konstruoidun toiminnan funktioiden annotointiohjeet. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Wainio, Tuija 2020: henkilökohtainen tiedonanto 10.12.2020.